

CUMHURİYETÇİ
HUKUKÇULAR
KULÜBÜ

"Cumhuriyet'in hukuku O'nun onurudur."

Sayı: 10
2023

en büyük sorun
YURTTAS
olamamak ⁵

- Bir İÜCHK bültenidir.
- Dönemde bir çıkar.
- Ücretsizdir.

"YÜZÜNCÜ YILINDA CUMHURİYET"

"PROF. DR. MEHMET
HELVACI İLE RÖPORTAJ"

"İRAN İSLAM
CUMHURİYETİ'NDE KADIN
OLMAK"

İÇİNDEKİLER

I | Önsöz

1 | Sosyal Medya Mahkemeleri

4 | En Uzun Yüzyılda Vicdanı

Hür Şair

7 | Dış Politikamızda Asya-
Pasifik Nerede Olmalı?

10 | İran İslam

Cumhuriyeti'nde Kadın Olmak

12 | Kadro Hareketi ve Türk
Siyasi Hayatı Üzerine Etkileri

18 | Uluslararası Hukukta

Devletlerin Kuvvet Kullanması

22 | Yüzüncü Yılında

Cumhuriyet

24 | Prof. Dr. Serap Helvacı

anısına Prof. Dr. Mehmet

Helvacı ile Röportaj

26 | Müzik ve Propaganda

İlişisine Kısa Bir Bakış

28 | Etkinliklerimiz

ÖNSÖZ

Değerli Okuyucu,

Cumhuriyetçi Hukukçular Kulübü olarak, onuncu kez dergi formatında hazırladığımız Yurttaş ile karşınızdayız. Her geçen sayımızda, üyelerimiz, konuk yazarlarımız, destek veren akademisyenlerimiz ile büyüyoruz ve büyüdükçe kurumsallaşma yolunda güçlü ve emin adımlar atıyoruz. Yazar kadromuzun genişlemesi ise derginin her sayfasında yeni bir bakış açısı anlamına geldiği için, Yurttaş'ın büyürken aynı zamanda da kalemlerinin de zenginleştiğine işaret ediyor. Derginin mutfak sürecinden de bahsederek genç, dinamik yazar kadromuzun yazıları, bütünü ile objektif olarak hazırlanan Yayın Kuralları ve Değerlendirme İlkeleri süzgecinden geçirildi. Bu sayede dergi içi bütünselliği ve yazım kurallarına uygunluğu sağlandı. Tüm bu değerlendirmeler yapılırken elbette yazı, yazarıyla birlikte düşünüldü ve bu şekilde düzenlenerek sayfalarda yerini aldı.

“En büyük sorun yurttaş olamamak” dediğimizde kalemlerini ellerine alan, tasarımını yapan, yazan-çizen tüm Yurttaş gönüllülerimize, emekçilerimize teşekkür ediyoruz. Bitirirken söylemek isteriz ki, bizler CHK olarak yorulmadan çalışmaya devam edeceğiz. Bizler manevi gücümüzü, çalışma azmimizi; durmadan, yorulmak bilmeden çalışmış olan Mustafa Kemal Atatürk'ten alıyoruz. Bizlere bu yolda eşlik edip, yanımızda olup, beraber düşünüp tartışmak isteyen bütün Atatürkçü, Cumhuriyet ilke ve inkılaplarına bağlı, yurttaşlık bilincinde olan okurlarımızı üretim sürecimize davet ederiz...

CHK YURTTAŞ YAYIN KURULU

YURTTAŞ Dergisi - Sayı:10

Yayın Kurulu

Selin Kocaoğlu
Kerem Cangır
Elif Sena Şerefoğlu
Timur Sezer
Yusuf Ziya Kulusayın

Tasarım Ekibi

Selin Kocaoğlu
Ramazan Şahin
Yurdum Uçgun

YURTTAŞ

İstanbul Üniversitesi Hukuk
Fakültesi Cumhuriyetçi
Hukukçular Kulübü'nün
yıllık faaliyetleri
kapsamında hazırladığı
dergidir.

Her hakkı İÜCHK'ye aittir
ve saklıdır.

İletişim

cumhuriyetcihukukcular@gmail.com

SOSYAL MEDYA MAHKEMELERİ

Aybuke Aydın

aybuke.aydin55@gmail.com

Ayşe Sevda Dönmez

aysesevdad@gmail.com

Hepimizin bildiği gibi son yıllarda sosyal medya üzerinden yargı kararlarına etki etme çabası ortaya çıktı. Hemen hemen her gün birilerinin lehine veya aleyhine hüküm verilmesi için kampanyalar başlatılıyor. Peki neden adaleti sosyal medyadan sağlamaya çalışıyoruz?

Yargıçların tarafsızlık ilkesini bir adım öteye taşıyarak etkilenmeye tamamen kapalı tutumlarıyla halkla aralarına adeta bir duvar ördüklerini söyleyebiliriz. Bu duvarı yıkamayacağının farkında olan halkın ise çareyi toplu tepkiler göstermekte bulması gayet doğaldır. Bu tepkiler doğrultusunda verilen kararlara da sıklıkla rastlamaktayız. Bu durum da çoğunluğun fikri doğrultusunda verilen kararların ne kadar adil olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Sonuçta bahsettiğimiz çoğunluk, olaylar hakkında internet ortamına düşen haberlerden edindiği bilgiler ışığında çoğu zaman bir hukuki temeli olmadan, tabiri caizse bir şey yapmış olmak için' bu kampanyaları desteklemektelerdir. Örneğin ABD'deki siyahi ölümlerinin halkı sokağa dökmesi, halkın duygularının gerçek hayatta somut bir tepkiyle vücut bulmuş halidir. Bu bağlamda ülkemizdeki klavye başında yapılan ayaklanmalara ne derece tepki denilebilir, bu da tartışılır. Aslında burada bozuk olduğu düşünülen adalet sistemine müdahale ederek adaleti sağlama çabası var ancak ya sistem bu şekilde daha kötü işliyorsa?

Faillerin mağdur, mağdurların fail olmasıyla da sonuçlanabilen bu tepkisel süreçte aslında yapılabilecek en doğru şey,

yalnızca yargılamanın adil yürütülmesi isteğinin dile getirilmesidir. Olayların ayrıntılarından, dosya içeriğinden, delillerden, mevzuattan bhaber şekilde kulaktan dolma bilgilerle hüküm veren bu sosyal medya mahkemeleri, bazen facialara sebep olduklarını farkında bile değiller. Hatta duruma göre bazı hallerde yaptıkları şeyin suç olduğunun da...

Yargılama faaliyetlerinin sağlıklı işleyişi için kamuoyunun denetimine ihtiyaç vardır. Bu durum, yargılamanın aleniliği ilkesinin gereğidir. Fakat günümüzde bu denetimin ifade özgürlüğü kapsamında sosyal lince evrildiğini görüyoruz. Özellikle sosyal medya kampanyalarıyla değişen yargı kararları sebebiyle yargıya güvenin azalmasına hak veriyoruz ancak bu tepkiler sadece olanı olması gerekenden daha da uzaklaştırıyor.

Yargı mensuplarının verdikleri bir karar, başlattıkları bir soruşturma sonrası HSK tarafından başka bir şehre atandığı -hakimin teminatının zedelendiği- şu dönemde Sosyal medyanın yönlendirdiği kararı vermezsem başıma böyle bir şey gelir mi?" düşüncesine kapılmaları da kaçınılmazdır. Bu bakımdan etkin rol oynayan siyasete de biraz değinmek gerekirse, yargı en az sosyal medya mahkemelerinden korunması gerektiği kadar siyasetten de korunmalıdır. Ne yazık ki sosyal medyada oluşan tepkiyi dindirmek amaçlı adımlar atılabildiği gibi, oluşan tepkiyi siyasi kazanıma dönüştürme amaçlı adımlar da atılabiliyor.

Fransız Oryantalist ressam Jean-Leon Gerome' un Pollice Verso: BAŞPARMAKLAR AŞAĞI

Tabloda Antik Roma'nın bir gladyatör dövüşü resmedilmiş. İzleyici konumundaki halk, galip gelen gladyatöre el işaretleriyle bir şeyler anlatmaya çalışıyor. Hangi işaretin ne anlama geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte işaretlerden biri yaşamın devamını, diğeri ise ölümü temsil ediyor. Çoğunluk hangi işareti yaparsa da o seçenek kabul görüyor ve gladyatör esiri ya öldürüyor ya da canını bağışlıyor. Yani esirin ölümüne veya yaşamına karar veren tek bir kişi değil, birçok kişi. Böylelikle kimse esirin ölmesinden vicdan azabı duymayacağı gibi yaşaması ise kalabalıkta bulunan herkesin yüce gönüllüğüne işaret etmiş sayılıyor.

Peki yüzyıllardır ne değişti? Esir için toplumca "ölsün" veya "ölmesin" demekten ileri gidebildik mi? Hepimiz başka bir insan hakkında el birliğiyle bir karara varıp, like/disslike tuşlarına basarak birbirimiz üzerinde otorite kurmaya çalışıyoruz. Kendimize masumun hayatını kurtarmak, zalimin ise cezalandırılmasını sağlamak istiyorsak da adalet sistemine doğrudan müdahale ettiğimiz ve fütursuzca işleri daha da

karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hale getirdiğimizin farkında mıyız? Başkalarının hayatını derinden etkileyecek her olayda ucunun bize dokunmayacağını farkındalığı ile sırf kendi vicdanımızı biraz daha rahatlatmak uğruna çok büyük tehlikeler yaratabileceğimizin farkında mıyız? İşte belki de tam burada masumiyet karinesi kavramının önemi ortaya çıkıyor: **HERKES SUÇU İSPAT OLUNCAYA DEK MASUMDUR.**

NEDİR BU MASUMİYET KARİNESİ?

Masumiyet karinesi, suçluluğu mahkeme kararıyla sabit oluncaya kadar kimsenin suçlu sayılmamasını ifade eden hukuki bir terimdir. Hukuk sistemimizce bu karine, adil yargılanma hakkının bir sonucudur. Bu karineyle korunan kişinin bir yandan masum olduğu kabul edilirken diğer yandan işlediği iddia edilen suçun da şüpheli konumundadır. Masumiyet karinesinin kendi içerisindeki çelişkisi Weingend'e göre bir suçla itham edilen kişiyi, hayatın tecrübelerine ve insanların sezgilerine karşı korumaktır. Trachsel'e göre ise masumiyet karinesi bireyin lekelenmeme hakkını korumaktadır. Çünkü suç ithamı, devlet gücüne maruz kalmanın yanı sıra toplumsal dışlanma ve baskılanma gibi sonuçlar da doğurur. İnsan onuruna yakışmayacak muameleler ve adaletsiz yargılamanın önlenmesi için modern hukuk sistemlerinin hemen hemen hepsinde kabul gören önemli bir hukuk doktrini'dir.

Peki sosyal medya bu karineyi ne şekilde etkiliyor? Habere erişim toplumun en temel haklarından biri. Ancak günümüz sosyal medyasına erişebildiğimiz haberlerin kaçısı gerçeği doğru ve eksiksiz yansıtıyor bilemiyoruz. Üstelik tam anlamıyla doğru ve eksiksiz bir haber dahi olsa işin içerisinde bir ceza soruşturması olduğunda, haberi gören herhangi bir vatandaşın o soruşturmanın

içeriğini ve hukuki boyutunu tam olarak bilmesi ve bunu tahlil edebilmesi mümkün değil. Herhangi bir medya kuruluşu, olayı belki doğru belki yanlış kendilerince en çok tıki alacak biçimde halka servis ettiğinde, bunun halktaki karşılığı çoğunlukla öfke ve adalete güvensizlik oluyor. Yüreklere sızlatan cinsten bir olayda, katillerin ya da tecavüzcülerin serbest bırakıldığı haberiyle yıkılan halk; bu duruma tepki göstermek istiyor ve bunun en kolay yolunu da tweet atmaktan görüyor. Halk kendi kurduğu mahkemelerde hem hâkim hem savcı hem avukat kesiliyor; ister asıyor ister kesiyor isterse de suçsuz buluyor ve kişinin salınmasını talep ediyor. Günün sonunda halk, A tutuklansın B salınsın kararı veriyor ve istedikleri de oluyor.

Adalete güven duyulmayan bir ülkede, halk çareyi sosyal medya yoluyla doğrudan yargılamaya müdahale etmekte buluyor. Halk adalet sistemine doğrudan müdahale ederken ne yazık ki verdiği tepkinin doğuracağı sonuçları tamamen farkında olarak hareket etmiyor. Sadece iç güdüleriyle, sırf kendi vicdanını rahatlatmak uğruna yazıp çizerken aslında neye yola açtığını farkında olmadan hareket ediyor. Peki halk birilerini yargılayabileceği gücünü nerede ve ne zaman elde etti?

- Belki en başta bu paylaşımlar bir işe yaramıştı ya da belki hala daha yarıyor.
- Belki ilk başlarda suç sonrası mahkemede de sabit olunan katiller, tecavüzcüler hakkında sosyal medyada gösterilen yoğun tepkiler sayesinde harekete geçildi; ve hatta masumların sesi olundu.
- Belki kısa vadede adaletsizliğin giderilmesi için bu tepkiler çok işe yaradı ve normalde hiç duymayacağımız ve haberimiz dahi olmayacağı adaletsizlikler için direnc gösterdik.

Ama bu ne zamana kadar devam edebilir? Kısa vadede adaletsizliğin giderildiği olaylar

yaşanmadı denemez, ama bir o kadar adaletsizlik de sırf yanlış bir haberin ya da eksik bir bilginin yayılmasıyla gerçekleşmiş olamaz mı? İftiraya ya da yanlış anlaşılmaya maruz kalmış ve eğer tarafsız ve adil bir yargılama ortamında yargılansaydı hüküm giymeyecek olan biri, sırf kalabalıkların yargıyı baskılaması sonucu hakkaniyete aykırı kararlarla hüküm giymiş olamaz mı? Bizler bilinçsizce yaptığımız paylaşımlarla suçluların serbest bırakılmamasını umarken suçsuzların mahkûm edilmesine çanak tutmuş olamaz mıyız?

Aslında burada karşılaştığımız sorun, net bir sebep-sonuç ilişkisinin kurulamaması. Adaletsizlikler, halk yargıya müdahale ettiği için mi doğuyor yoksa adaletsizlikler doğduğu için mi halk yargıya müdahale etmek zorunda hissediyor? Aslında iki sorunun cevabı da hem evet hem hayır. Yozlaşmış bir adalet sisteminde hukuk bilgisi ve bilinci olmadan sırf vicdani duygularla hareket eden çoğunluğu adalete güvenmediği için suçlayabilir miyiz? Toplum bunu vicdanını rahatlatmak ve deyim yerindeyse "bir şey yapmış olmak" için yaparken, güvenmediği adalet sisteminin daha da çürütmesine yol açtığını fark etmiyor. Hatta ne yazık ki bu baskılamalara, buldukları davayı kendi lehlerine çevirmek amacıyla hukuk bilgisi olmayan halkın çoğunluğunu kazanmak için hukukçuların bile çanak tuttuğuna şahit oluyoruz. Halkın vicdanını rahatsız eden tüm olaylarda birileri de bundan kazanç sağlıyor ve bu olaylar ne yazık ki siyasete bile alet oluyor.

Aslında bilinçsizce yargılama üzerinde baskı kuran ve iyi bir şey yaptığını sanan halkı suçlayamayız. Sadece halkın hukuk düzenine tekrar güven duyması için çabalayabiliriz. Burada hepimize düşen sorumluluk, yargı sisteminin düzeltilmesine katkıda bulunmak ve değişimin bir parçası olmaya çalışmak olacaktır.

Herkesin her şeyin değişmesini istediği ama kimsenin değişimin bir parçası olmayı kabul etmediği çağımızda biz hukukçular, topluma yön veren örnek kişiler olarak adalete olan güveni sağlamak adına değişimin birer parçası olmalıyız. Hem toplumun tekrar adalete güvenmesini sağlamalı hem de bunun için onları yargılamanın dışında bırakmak gerektiği konusunda onları bilgilendirmeliyiz. Bizler üstümüze düşen sorumluluğu yerine getirmez ve adalete gerektiği gibi hizmet edemezsek, adalete güvenmeyen halkı bilinçsizliği yüzünden kınayamayız. Herkesin yargı gözünde eşit olduğu, yargının ne toplum ne de siyaset baskısı altında kaldığı, adalete ayırım gözetmeksizin herkesin erişebildiği ve hukukun tüm çıkarlardan üstün tutulduğu o günlere erişebilmemiz için hepimize çok sorumluluk düşüyor. Çünkü William Shakespeare'in meşhur tiradında da geçtiği gibi:

**"Yoksa kim dayanabilir zamanın kırbacına?
Zorbanın kahrına, gururunun çığnemesine,
Kanunların bu kadar yavaş,
yüzsüzlüğün bu kadar çabuk yürümesine!"**

KAYNAKÇA:

Gökhan ÇAYAN: Doctrine of the Presumption of Innocence “

EN UZUN YÜZYILDA VİCDANI HÜR ŞAİR

Elif Nur Bülbül

bulbulelif471@gmail.com

"O karanlıklar içinde bir nur gören ve halkı o nura doğru götürmeye çalışan Fikret bu feryadı koparıırken siz nerelerdeydiniz?"

Niçin içinizden kimse onun gibi feryat etmedi? Ben Fikret'e yetişemedim, onun sohbetinden istifade edemedim. Kendimi bedbaht sayarım.

Fakat onun bütün eserlerini okudum, birçoğu da ezberimdedir. O hem büyük şair hem de büyük insandır. "

Atatürk'ün bu sözleriyle başlamak istiyorum vicdani hür şair Tefvik Fikret'i anlatmaya. Gerçi Tefvik Fikret'i anlatmak, yalnız Tefvik Fikret'i anlatmak değildir: aynı zamanda uzun bir geceyi, büyük ümitleri ve keskin hayal kırıklıklarını anlatmaktır.

Büyük şairimiz, 1867'nin Aralık ayında dünyaya gelir. Sıkıntılı bir ilk gençlik geçirir: Hentüz on iki yaşındayken annesi hac dönüşü koleraya yakalanır ve yaşamını yitirir. Bir müddet sonra da babası bir iftiraya uğrar ve sürgüne gönderilir.

Tefvik, Galatasaray Sultanisinde okumaktadır. Bu okuldan mezun olur. Ardından girdiği işinden memnun kalmaz, Hariciye Nezareti İstişare Kalemine ona uygun değildir. Bu yıllarda dayısının

kızı Nazime ile evlenir. Ardından mezun olduğu okula öğretmen olarak girer.

Öğretmenlerinden Rezaizade Ekrem; Tefvik'i, Servet-i Fünun'un sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'e önerir. Tefvik böylece yazı işleri müdürlüğüne getirilir. Bu dergide yayımladığı şiirleriyle beraber Tefvik Fikret ismini kullanmaya başlar.

Bu dönem hayatının nispeten aydınlık bir dönemidir. 1895'te oğlu Haluk doğar. Haluk, babası için çok büyük bir umut kaynağıdır. Ona baktıkça kurtuluşu görür.

Haluk için kaleme aldığı iki eser vardır: birincisi Haluk'un Defteri, ikincisi Haluk'un Vedai. Tefvik'in Haluk'tan beklentisi ikinci eserde iyice kendini hissettirir:

"Bize bol bol ziya kucakla, getir: Düşmek etrafı görmemektendir."
"Beklerim bir zafer esasen ben Kılımdan ziyade kalbinden."

Bu şiir, Haluk'un eğitimi için İskoçya'ya gitmesi üzerine yazılmıştır. Babası, Haluk'un eğitimini tamamlayıp ülkesine bir nevi kurtarıcı olarak döneceğini düşünmektedir ancak ne Haluk dönmüş ne Osmanlı kurtulmuştur. Haluk'un doğumuyla şairin hayatına getirdiği ışık, yıldırım gibidir. Geceyi bir anlığına aydınlatır ancak sabaha daha çok vardır.

Öte yandan Servet-i Fünun'un da şüphesiz en iyi günleri değildir. Edebiyat-ı Cedide topluluğunun edebiyat anlayışı çerçevesinde beş yıl faaliyet gösteren dergiden Tefvik Fikret ayrılmıştır. Bunun sebebi olarak da kendisi ile derginin bir başka yazarı arasındaki anlaşmazlık gösterilir. Tefvik Fikret'in yerine Hüseyin Cahit Yalçın getirilir. Dergi için asıl kötü dönem 16 Ekim 1901'de başlar. Hüseyin Cahit bu tarihte Fransızcadan -aslına pek sadık kalmayarak- bir makale çevirmiştir. Makalenin ismi Edebiyat ve Hukuk'tur. Bu iki alan arasındaki etkileşimi konu alan makale, II. Abdülhamid tarafından hoş karşılanmaz ve derginin kapatılmasına sebep olur. Hüseyin Cahit; Fransız İhtilali'nden, Fransa kral ve kraliçesinin idamından bahsederek neyi amaçlamaktadır? 'Yeryüzü halifesi efendimiz hazretlerine' karşı bir isyan mı hedeflemektedir? Derginin sahibi Ali İhsan Tokgöz ve makalenin yazarı Hüseyin Cahit Yalçın sürgüne gönderilecektir ancak Mabeyinci Mehmet Arif Bey araya girer. Neticede yargılamadan

sürgün kararı vermek, devleti dışarıya karşı zor duruma düşürecektir. II. Abdülhamid, bu tavsiyeye kulak verir. Konu Adliye Nezaretine sevk edilir ancak buradan çıkan sonucun makalenin sakıncalı ifadeler barındırmadığı yönünde olması yeterli gelmez. Üzerine bir de Ali İhsan Tokgöz'ün bir daha padişah aleyhine yazı yayımlamayacağı yönünde bir senet imzalaması şart koşulur. Bu durum dönemin baskıcı rejiminin bir yansımasıdır. II. Abdülhamid, birini sürgüne göndermeden önce yargılamaya dahi ancak zor durumda kalmamak için cevaz verir.

Tevfik Fikret nefret doludur. Bu olaydan dört yıl sonra 1905'te babası sürgünde ölür. Tevfik'in çocukluğunda geri dönmek umuduyla yola çıkan babası, bir daha hiç dönmemiştir. Artık öfkesi, nefreti dinecek gibi değildir. Bütün bu duygular bir şiirde patlama noktasına gelir: Bir Lahza-i Teahhur.

Bu şiir Yıldız Suikastı üzerine yazılmıştır. Tarih 21 Temmuz 1905'tir. Ermeni Devrimci Federasyonu yanlısı bir grup Ermeni, Abdülhamid'in camiden arabasına yürüyüş yolu üzerine içinde 120 kg patlayıcı bulunan bir araba yerleştirir. Oldukça detaylı hazırlanmış bu planı, Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin padişahı bir soruyla oyalaması bozar. Abdülhamid'in arabasına yürüyüş süresi 1 dakika 42 saniye olarak belirlenmiştir. 'Bir lahza-i teahhur' her şeyi değiştirir. 'Ey şanlı avcı, dâmmı bi-hude kurmadın!

Attn... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin!"

"Bir kavmi çiğnemle bugün eğlenen deni

Bir lâhza-i teahhura medyun bu keyfini!"

Şairin padişahın aleyhinde yazdığı şiirler, onun idamına sebebiyet verebilecek kadar sakıncalıdır. Ölümünün padişahтан değil de bir hastalıktan olması ise ilginçtir.

Gerçi şiirlerini yayımlayacağı tarihleri iyi seçmesinin de bir etkisi olduğu söylenebilir. Mesela yukarıda alıntılanan şiir II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Rübab-ı Şikeste'ye alınmıştır.

Sis ve Aydınlık

Şairin ruh hali, saltanatla olan mücadelesinden ötürü oldukça sıkıntılı bir durumdadır. İşi, memuriyet alan arkadaşlarını birer hain olarak görmeye kadar vardırır. Pek çok dostuyla da arası bu sebeple bozulmuştur. Ev ve 1896 yılında Türkçe öğretmeni olarak girdiği Robert Kolej'den ibaret olan hayatının bu döngü içerisine sıkışmasına sebebiyet veren durumlardan biri de budur. O zamanki bunalmışlığını görebilmek için aşağıdaki dizelere bakmak yeterlidir:

'Nerde bir şeref var, iğreti.

Nerde bir mutluluk var, yama.

Bir şeyin ne başına inan ne sonuna.

Din şehit ister, gökyüzü kurban.

Her yanda durmadan kan akacak,

Durmadan her yanda kan!"

Bu dizelerin yer aldığı şiiri Atatürk şöyle değerlendirir: 'Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim'i yok mu? İşte o, dünyada yapılması gereken bütün devrimlerin kaynağıdır.' "

Ardından insanın içini karartan bir Sis gelir. Şair yine de memnundur çünkü bu sis, aşağılık bir şehri örtmektedir:

"Örtün, evet, ey hâile... Örtün, evet, ey şehir;
Örtün ve müebbed uyu, ey fâcire-i dehr!"

Şairin gözünden İstanbul böyle berbat bir vaziyettedir. Ancak bunun çok uzun sürmediğini görüyoruz. 'O melunluk gecesi' bitecek ve lanetlerin bu şehre olmadığı ortaya çıkacaktır:

"Hayır, hayır, sana râci' değil bu tel'inât,

Bütün bu levmi ü te'ellüm, bu ibtikâ-yi hayât

Hayât'i milleti ta'zib eden,

muhakkar eden,

Çamurhyan ne kadar levs varsa hep birden

Kucaklamış taşmış bir muhite aiddi;
O mel'ânet gecesinden uzaktayız şimdi."

Bu şiirde lanetlerin, milletin hayatını kirleten ne kadar çamur varsa hepsini taşımış bir çevreye ait olduğu dile getirilir. Yani şair, Sis'te de aslında İstanbul'la değil, padişahla kavga etmektedir.

Peki, nedir bu melanet gecesini bitiren? Bu sorunun cevabını da başka bir şiirinde buluyoruz:

"Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır;

Göz yumma güneşten, ne kadar nuru kararsa

Sönmez ebedi, her gecenin gündüzü vardır."

Büyük bir umut, ülkenin her yerine yayılan bir coşkidur bu geceyi bitiren: II. Meşrutiyet. Yirmi dokuz yıllık bir aradan sonra Osmanlı Anayasası tekrar yürürlüktedir. Hürriyetin, güçlü bir yönetimin ve ilerlemenin zamanıdır. Artık gündüzün zamanıdır.

Hür şair de dönemindeki herkes gibi gecenin bitişini sevinçle kutlamaktadır. Yine bir yanlıgı, bir hayal kırıklığı bekler onu. Zaten Tevfik Fikret demek hayal kırıklarıyla dolu bir ömrün küstürdüğü bir adam demektir. Gelen, gidenin mirasçısı gibidir. Şair durumu aşağıdaki dizelerle anlatır:

**“Verir zavallı memleket, verir ne varsa, malini
Vücudunu, hayatını, ümidini,
hayalini
Bütün ferağ ı halini, olanca şevk-i balini
Hemen yutun düşünmeyin haramını, helalini...”**

**Yiyen efendiler yiyin, bu han-ı iştiha sizin
Doyunca, tıksırınca, çatlayınca kadar yiyin”**

**“Millet yaşamaz, hakka tahassürle solurken
«Sussun!» diye vicdanına yumruklar inerse;
Millet yaşamaz, Meclisi müstahkar olurken
İğfal ile tehdit ile titrer ve sinerse;
Millet yaşamaz, mahşer-i millet boşulurken!**

**Kânun diyoruz; nerde o mescûd-i muhayyel?
Düşman diyoruz; nerde bu? Hâricde mi, biz mi?
Hürriyetimiz var, diyoruz; şanlı, mübeccel,
Düşman bize kânun mu, ya hürriyetimiz mi?
Bir hamlede biz bunları kahrettik en evvel.”**

İttihat ve Terakki ne kanun tanır ne hürriyet. Tek derdi kendi menfaatidir Tevfik Fikret'e göre. İkinci aydınlık da böylece son bulur. Artık ne umut kalmıştır ne heves. Tevfik Fikret kendi içine döner. Artık evinden pek çıkmayıp eğitime kafa yormakta, son eseri olan Şermin isimli çocuk şiir kitabı üzerine çalışmaktadır. Küskünlüğü ile beraber 1915'te

bir gece yarısı hayata gözlerini yumar. Ondan öğrenmemiz gereken sayısız şey var şüphesiz ama hepsinden önce onun biz gençlere seslendiği bir şiiri var:

**“Unutma: çağın şimşeklerin bollaştığı çağdır:
Her yıldırımında bir gece, bir gölge yıkılır,
Bir yükseliş ufku açılır, yükselir yaşamak;
Yükselmeyen düşer: ya ilerlemek, ya yıkılmak!
Yükselmeli, dokunmalı alnın göklere:
Doymaz insan denilen kuş yükselmelere...
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
Durmak zamamı geçti, çalışmak zamandır!”**

SON OLARAK

Düş kırıklıkları ile başlayıp bitmiş bir ömrün içinde bizi umutsuzluğa sürükleyecek onlarca hadisenin arasından Tevfik Fikret'in sesi yine de duyulur:

“Her gecenin gündüzü vardır.”

Ya da Hıfzı Topuz'un deyişiyle:

“Elbet sabah olacaktır.”

KAYNAKÇA

- M. Andı , "SARAY KARŞISINDA TEVFİK FİKRET", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, vol. 37, no. 37, pp. 1-21, Aug. 2012
- Hocaoğlu, Baran. İkinci Mesrutiyet Dönemi siyasal yaşamında iktidar muhalefet ilişkileri 1908-1913. Diss. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2008. https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1ld%C4%B1z_Suikast%C4%B1 (E. T: 06.12.2020)
- TOPUZKANAMIŞ, Ersoy. DERGİ KAPATAN YAZI: EDEBİYAT VE HUKUK". 2014
- Ersoy Topuzkanamış, Dergi Kapatan Yazı: Edebiyat ve Hukuk", Hukuk Kuramı, C. 1, S. 6, Kasım-Aralık 2014, ss. 1-14.
- Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, p. 2157-2173, ANKARA-TURKEY
- TOPUZ, Hıfzı (2012), Elbet Sabah Olacaktır (5. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gökhan REYHANOĞULLARI, "Elbet Sabah Olacaktır: Fikret'in Romanını Yaz (ama) Mak", Journal of Turkish Studies (2013)
- Tevfik Fikret, Geçmişten Gelen, Can yayınları, 1984
- Tevfik Fikret, Haluk'un Defteri, Karbon Kitaplar, 2017
- Tevfik Fikret, Rübâb-ı Şikeste, Can Yayınları, 1984
- Tevfik Fikret, Tarihi Kadim Doksan Beşe Doğru, Numune Matbaası, 1928
- Yaşar Nabi Nayır, Tevfik Fikret, Varlık Yayınları, 1995

DIŞ POLİTİKAMIZDA ASYA-PASİFİK NEREDE OLMALI?

Burak Alptürk Onaran

burakalpturk_15@hotmail.com

Yazının konusu genel hatlarıyla bahsedilen coğrafya hakkında anekdotlar içerecek ve Türkiye'nin kanımca bu coğrafyada neler yapması gerektiği üzerine olacak. Bilindiği üzere ülkemizin halihazırda Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar'da birtakım başarılı ve başarısız girişimleri olmuştur. Benim burada üzerine dikkat çekmek istediğim şey ise ülkemizin saydığım diğer bölgelere göre çok da ilişkili ve ilgili olmadığı bu coğrafyada niçin varlık göstermesi gerektiği ve bunun bizim için önemidir.

Yazıya öncelikle Asya-Pasifik coğrafyasının sınırlarına değinerek başlamak istiyorum. Bu coğrafya Uzak Doğu Asya, Avustralya Kıtası, Güneydoğu Asya, Pakistan ve Rusya'nın doğusunu kapsar.

(Görsel. 1)

Bu bölge dünyanın en büyük ekonomilerine, en kalabalık ve yoğun nüfuslu ülkelere, çeşitli türde ve yoğunlukta hammadde kaynaklarına ev sahipliği yapmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) dünyanın en kalabalık ülkesi ve GSMH bakımından ise 2. sırada; bilindiği üzere bölgede yer alan

bir diğer ülke Hindistan ise nüfusta ikinci, GSMH olarak ise 5. sırada yer almaktadır. Diğer ülkeler de eklendiği vakit bölge dünyanın işgücü en fazla, miktar açısından (zenginlik veya refah kastedilmek-sizin) ise yine en fazla paraya sahip olan bölgesi konumundadır. Bölgedeki hammadde kaynakları çok çeşitli ve bölgenin nüfusu da bize, ürünlerin hemen orada üretilip pazara sunula-bilecek bir avantaj da sağlıyor. Örneğin Endonezya 270 milyonluk nüfusu ve petrol-doğalgaz gibi enerji kaynaklarına sahip olması dolayısıyla Türk sanayisi için muazzam bir ülke diyebiliriz. Aynı şekilde Vietnam da halihazırda dünyanın önemli bir üretim merkezi iken biz niye bu ülkeden kendimizi uzak tutalım? Hindistan ve Pakistan da yine son zamanlarda ÇHC'nin yerine geçirmeye çalışılıyor. Ucuz işgücü ve devasa bir pazar olması bu ülkenin de bizim açımızdan önemini arttırıyor. Myanmar, Kamboçya ve Bangladeş gibi yoksul ülkelerin de varlığı ve buradan doğacak olası göç riski de bizi bölgeye daha ilgili hale getirmeli. Bölgedeki gelişmiş ülkelerin yatırımları da bizim ülkemiz açısından fevkalade yararlı olacaktır. Burada önemli olan tek bir ülkeden ziyade pek çok ülkenin yatırımlarını kendimize çekmek. İlerleyen kısımlarda ne demek istediğim daha iyi anlaşılacaktır.

Gelelim bölge bizi neden ilgilendiriyor sorusuna. Bu bölge bize hem karadan hem denizden bir hayli uzak. Fakat hiçbir emperyal devlet veya bu tür bir devlet olma iddiasında bulunan ülke' mesafelerle ilgilenmez. İlgilendikleri tek şey maksimum fayda ve menfaatleridir. Ayrıca bu coğrafyaya gösterilen ilgi birkaç yıldır olan bir mesele değildir, hiç değilse Asya coğrafyası ile ilgili olan kısmı.

Bu, ta 2. Abdülhamid Dönemi'nde bile var olan bir ilgidir. O dönemde Japonya ile ufak da olsa diplomatik ilişkiler kurulmuş ve Ertuğrul Fırkateyni gönderilmiş ve belki de Japonya ile derin bağlar kurmamıza yol açan o olay² yaşanmıştır. Ayrıca bir dönemler Japon İmparatorluğu'nun da benimsediği bir ideoloji olan Pan-Asyacılık³ da bize bir zamanlar bölgede Avrupa'nın çok istenmediği kanısı oluşturmadı diyemeyiz ki zaten Japon İmparatorluğu'nun 2. Dünya Savaşı sırasındaki sloganı da 'Asya Asyalıdır!' idi ve bu amaçla bölgede Rusya ile çok kereler savaştı ve şaşırılır mı emin değilim galip de geldi. Yani demem odur ki Asyalılık ideolojisi dahilinde bu coğrafyada var olma hakkımız var hem de bu hak atalarımızdan gelme bir hak. Sonuçta bizler de Ural-Altay dil ailesi mensubu, ataları çekik gözlü, uzun yıllar Asya steplerinde hüküm ve varlık sürdürmüş bir milletiz. Bizi çok da yadırgamayacaklarına dair tespitlerime aşağıda devam edeceğim.

(Görsel. 2)

(Japonların Pan-Asya ideolojisini ne kadar benimsediklerinin 2. Dünya Savaşı'ndaki örneği)

Böylesi bir coğrafya tüm emperyal güçlerin ilgisini çekmektedir. Buradaki asıl mesele ise Türkiye' nin bu bölgede nasıl yer alacağıdır. Benim aklıma gelen 3 yöntem var. Birincisi, ülkemiz bu coğrafyada ' hür dünya' ve Sam Amca ile birlikte hareket ederek bölgede varlığını hissettirebilir. Bu yöntemin iyi yanı halihazırda iyi ya da kötü bir şekilde NATO üyesi olmamız vesilesi ile ABD' nin meseleye çok ses çıkarmayacağıdır. Kötü yanı ise hür dünyanın kötü prestiji adımlarımızın muhatap ülkelerce samimi görülmemesine yol açabilir ve bu durumda bölgede 1-0 geride başlarız. İkinci yol ise Şangay Beşlisi ile burada var olmaktır. Bu yolun avantajıysa ABD ve Avrupa' nın kötü prestiji bizle olmayacak fakat karşılığında kötü prestij sahibi müttefiklerimizden ekonomik, askeri, siyasi yaptırımlar görebilecek olmamız . Üçüncü yol ise bu işe bir başımıza ya da bizim kurduğumuz bir ekiple kalkışılmasıdır. Bu yol bizi prestij kaybından kurtarır, zıt kutba geçerek bize uygulanacak yaptırımları nispeten hafifletir fakat altını çizmem gerekir ki bu yol iki yoldan da zordur. Çünkü bahsettiğim bölge bir dere, bir göl veya bir deniz değil aksine devasa bir okyanustur. Bu bölgeye girildiği takdirde yok da olabiliriz, varlık içerisinde de yüzebiliriz. Bölgedeki ortaklarımızı, yapacağımız ticaretin hacmini iyi hesaplamalıyız

Ben yazıda üçüncü ihtimalin değerlendirilmesini daha elzem görüyorum çünkü diğer iki ihtimalde kanımca hareket alanlarımızı çok da kendimiz çizemeyeceğiz. Öncelikle menfaat değerlendirmesi yapılmalı. Şöyle ki; öncelikle aklımıza Türkiye için Pakistan mı daha elzem yoksa Doğu Türkistan mı sorusu gelecektir . Bilindiği üzere Doğu Türkistan' da çeşitli insan hakları ihlalleri var fakat Pakistan bunu görmeyi reddetmişti.

Diğer bir mesele ise Türkiye' nin İslamcı saiklerle mi coğrafyaya yaklaşacağı yoksa ben karşımdaki kim olursa olsun maksimum faydayı ararım zihniyeti mi olacak? Bu yaklaşımlar bize Hindistan (Hindu) ve yine Pakistan (Müslüman) arasında seçim yaptıracaktır. Bölgedeki diğer bir mesele ise ÇHC ve Tayvan arasındaki yaklaşımımız olacak. Bu kararların her biri domino etkisi yapacaktır. Zira hepsi birbiri ile bağlantılı. Ayrıca Türkiye' nin burada yapacağı hamleler küresel dengeleri de etkileyecektir. Pekala ÇHC ile aranın sıkı tutulması ve bölgedeki, ABD ve Avrupa' ya negatif veya nötr bakan ülkelerin de ÇHC ile anlaşmalarını kolaylaştırabilir. Kanımca burada atılması gereken adımlar biraz daha hür dünya anlayışı ile olmalıdır. Çünkü despot yönetimleri tarih kitaplarında çok da iyi bir halde görmüyoruz ve bugünün otokrat yönetimleri tarihin despotlarını aratacak işler yapmaya da gelişen silah teknolojisi ile birlikte muktedir halde. Her halükarda geçmişte despotların başına gelen trajik son onları da bekliyor olsa da toplumların yine de yıllarca bu yönetimlerin çatısı altında kalmalarına insanlık onurundan kaynaklı olarak göz yummak da bahsedilen politika açısından çelişkili olacaktır. Ayrıca bahse konu coğrafyada tarihsel olarak bizi avantajlı duruma getirecek ülkelerin de varlığı (Japonya, Güney Kore⁴) ve bu ülkelerin de siyasi olarak kendilerini hür dünya yanında tanımlamaları da ayrıca önemli. Bölgedeki diğer aktörler de unutulmamalı. Avustralya yakın zamanda ABD ile birlikte nükleer denizaltı programına girdi ve bunu da bölgedeki Çin tehdidine karşı yaptı; ABD sadece bununla kalmadı bölgede Tayvan, Güney Kore, Japonya ve kendisinin de içinde bulunduğu 'Çip 4' ' adında bir ittifak kurdu. Bu da bizi şu şekilde aydınlatılabilir: NATO müttefikimiz bir ülke bölgede Çin karşıtı hamlelerde bulunuyor ve bunu bizim avantajlı olduğumuzu iddia ettiğimiz birtakım ülkelerle

yapıyor ki bu da bizi bölgede ABD ile işbirliği kurmaya teşvik ediyor. Fakat yanlış anlaşılmasın biz ABD ne isterse onu yapmayacağız sadece çıkarlarımız uyduğu için yukarıda saydığım ülkeler bakımından ABD ile birlikte çalışıp Vietnam, Endonezya, Malezya gibi ülkelerle kendi başımıza hareket edeceğiz. Bu saydıklarımızdan da ÇHC ile ilişkilerimizi kesip atmak gibi bir planım olduğu çıkarılmasın. Devletler arasında doğrudan düşmanlık veya dostluk yoktur yalnızca menfaat vardır. Örnek vermek gerekirse bahse konu coğrafyada Vietnam ÇHC ile geçmişte iyi ilişkilere sahipti⁵ fakat bugünlerde ÇHC, Vietnam ile deniz yetki alanlarına dair sorunlar yaşıyor ve hatta Vietnam' ı kendi topraklarının parçası olarak görüyor. Bunun karşılığında ise Vietnam da ABD' den yardım istiyor. Bu açıdan bakınca biz bölgede ÇHC' nin güçlenmesini engelleyeceğiz fakat ABD' nin de adeta tekel gibi davranmasının da önüne geçilmesi için otokrat devletlerle ilişkilerimizi kökten silip atmayacağız.

Yukarıda da değindiğim gibi ülkemize gelecek yatırımlar çok yönlü ve farklı kaynaklardan olmalı. ÇHC çok çeşitli yatırımlar yapabilir fakat tek başına ÇHC' nin yatırımları bizi ona bağımlı yapabilir. Fakat bahsettiğim şekilde çeşitli ülkelerden gelen yatırımlar bizi tek bir yere bağlı olmaktan ve olası yaptırımlara maruz kalacağımızda alacağımız hasarın büyüklüğünden kurtarır. Zira yakın zamanda Ukrayna' ya yaptığı saldırılardan sonra bazı ülkeler Rusya' ya yaptırım uygulamakta çekimser kaldı. Bunun sebepleri ise önemli bir konuda tek bir ülkeye önemli derecede bağlı olmaları (enerji) ve ülkelerin kendi menfaatlerini düşünerek yaptırım uygulamada çekinmesiydi. Yani bariz bir şekilde görüldüğü üzere Asya-Pasifik bölgesinde ÇHC' nin karşısındaki ülkelerle iş tutup

ÇHC ile olan ticaretimizi, işbirliğimizi bahse konu bölgede tekellerin oluşumunu engelleyecek düzeyde tutmalıyız. Örneğin Japonya, Tayvan, Güney Kore ile dijital teknoloji ağırlıklı yaklaşımlarda bulunurken; Endonezya, Vietnam gibi ülkelerle tekstil üzerine; Kamboçya, Hindistan, Bangladeş gibi ülkelerle hammadde içerikli antlaşmalar yapabiliriz. Bölgedeki her bir ülkeyle eğitime dair antlaşmalar da yapılarak öğrenci değişim programları vesaire arttırılmalı ve kültür paylaşımları yapılmalı. Halihazırda Japonya da bölgede silahlanmak için anayasal değişiklikler yapma çabası içindeyken askeri antlaşmalar da muhakkak gündeme gelmeli. ÇHC ile de bu konularda yapılacak yan antlaşmalar doğrultusunda ilişkilerimiz belli bir seviyede devam edebilir. Bahsedilen bu antlaşmaların yapılması için de 'dışa açıklık, altyapı, makroekonomik ve politik istikrar'' da tarafımızca sağlanarak güven ortamını da tesis etmeliyiz⁶. Dünya tekellerin egemenliğinde uzun ve zor yıllar geçirdi. En yakın örneği 2000'lerin başındaki ABD olarak gösterebiliriz. Bu ve benzerlerinin önüne geçmek için fırsatımız var. Son birkaç yüzyıldır dünyayı tiyatro salonunun ortalarında izliyoruz, umarım bundan sonra önemli aktörler arasında biz de yer alabiliriz...

DİPNOTLAR

¹ Bizim emperyal olma iddiamızın en yakın örneği Osmanlı İmparatorluğu'dur. Daha gerilere gidildikçe kurulan her Türk devletinin bu saikleri güttüğü göz önündedir

² Japonya'ya gönderilen Osmanlı gemisinin yaşadığı kaza sonucu mürettebatından 587 kişinin hayatını kaybettiği olay.

³ Asya halkalarının her anlamda birleşmesini savunan ideoloji. Dil ailelerine yansıyan şekilleri de vardır.

⁴ Kore Savaşı'nda Türk askerlerinin gösterdiği çabalar ve Korelilerle tarihimizde çok az defa karşı karşıya gelmemizin de etkisiyle halk da karşılığı olup olmaması net bir şekilde bilinmese de devletler arasında sağlam temellere oturan bir ilişkimiz var. Bahsettiklerimin hemen hemen aynaları Japonya açısından da ileri sürülebilir.

⁵ ÇHC ve Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Kuzey Vietnam ile ABD ve desteklediği Güney Vietnam arasındaki gerçekleşen ve Kuzey Vietnam'ın kazandığı savaş.

⁶ Ayrıca burada hükümetlerin kurulamamasından ziyade idarenin hükümet olmadığı takdirde aksamadan halen iş görebilmesi dikkate alınırsa daha makul olacaktır. Örneğin Hollanda'da hükümet seçimden 299 gün sonra kurulsa bile ülke bir krize sürüklenmedi.

KAYNAKÇA

Görsel. 1
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Asya-Pasifik>
Görsel. 2
https://tr.wikipedia.org/wiki/Japon_%C4%B0mparatorlu%C4%9Fu

<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD>

"Pan-Asianism as an Ideal of Asian Identity and Solidarity, 1850-Present-- 1 8 5 0". The Asia-Pacific Journal: Japan Focus. 20 Mart 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi

Stephen M. Walt, ''Which NATO Do We Need?',
<https://foreignpolicy.com/>, 2022
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/pakistan-uygurularin-degildir-cinin-yaninda-1584180.html>

Durmaz, G. (2021). Japonya ve Türkiye: 'Stratejik Ortaklık' Ötesi Bir Potansiyel? . SDE Akademi Dergisi , 1 (1) , 38-55

Abishur Prakash, ''New Geopolitical Blocs Will Govern The Future'',
<https://www.politico.eu/>, 2022

Örmeci, O. "ABD Dış Politikasında ÖncelikliGündem Asya-Pasifik". Bilge Strateji 12 (2021) : 9-18

Bal, H. & Akça, E. E. (2016). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri: Seçilmiş Doğu Asya ve Pasifik Ülkelerinden Ampirik Bulgular. Sosyoekonomi , 24 (30) , 91-112

(<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-hollandada-299-gun-sonra-hukumet-resmen-kuruldu/2469973>)

İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE KADIN OLMAK

Hatice Zeynep Fırat

haticezeynepfirat@hotmail.com

Tarihsel süreç içerisinde kadına birçok farklı anlam yüklenmiştir. Bazen korkulan bazen tapınılan ve birçok kez de küçümsenerek önemsizleştirilen bir figür olarak karşımıza çıkar. İran özelinde baktığımız zaman ise İslam Devrimiyle beraber kadının değersizleştirildiğini, yer yer yok sayıldığını, özgürlüğünün elinden alındığını görüyoruz. Bu durum ise İslamiyet'in bir gereği olarak görülmüştür. Fakat İslam dinine baktığımız zaman durumun böyle olmadığını, İran'da erkeklerin kadınlardan üstün görülerek kadının değersizleştirilmesinin dinin gereği değil dinin yorumu olarak ortaya çıktığı da anlaşılmaktadır. İslam Devrimi öncesinde var olan düzen Şah rejimidir. 1920'li yıllarda Muhammed Rıza Pehlevi tarafından kurulmuştur. Daha sonra onun ölümüyle beraber yerine oğlu Rıza Pehlevi geçmiştir. İlk yıllarında halkla çok iç içe olmuş, ülkesinde önemli petrol rezervleri de keşfederek ekonomiyi iyi bir seviyeye getirmiştir. Ekonominin iyileşmesi her ne kadar ilk zamanlar olumlu gibi gözükse de bu, Şah rejiminin sonunu da hazırlamıştır. Çünkü artan gelir düzeyi bir süre sonra halkla yönetim arasında ciddi gelir dengesizliğine dönüşmüş, yolsuzluklar artmış ve bununla beraber siyasi yorgunluk ortaya çıkmıştır. Halkın da bu sebepler karşısında yönetime tepkisi gün geçtikçe artmıştır. Şah rejimi karşısındaki Humeyni yönetime tepkili olan halkı da yanına çekerek onlardan aldığı güçle 1 Şubat 1979'da Tahran'a gelmiştir. İran'a geldiğinde 3 milyon İranlı onu karşılamış ve destek olmuşlardır. Şah ise Humeyni'nin gelişiyile ülkeyi terk etmiştir.

Şah rejiminden bıkmış olan halk, yapılan referandumda ülkeleri için daha iyi bir yönetici olacağını düşündükleri Humeyni'yi desteklemişlerdir ve böylece onun önderliğinde İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Fakat İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla pek de beklenen olmamış aksine işler daha da kötüleşmiştir. Hal böyle olunca halk bu sefer destekleyerek başa getirdiği Humeyni'ye tepki göstermeye başlamıştır. Humeyni destekçileri artık muhalif taraftadır. Başa gelen Humeyni ise kendisine artık tepki göstermeye başlayan muhaliflerden bilinen sayıyla 2500 kişiyi öldürtmüştür. İran İslam Cumhuriyeti daha kurulduğu ilk andan itibaren halkın büyük tepkisiyle karşılaşmıştır. O günden bugüne kadar da bu şekilde devam etmiştir. İslam Cumhuriyeti'yle birlikte şeriatın kabul edilmesiyle özellikle kadınlar üzerinde ciddi baskılar oluşmaya başlamıştır. Kadın, anne olarak görülmüş ve sosyal olarak dışarda olması çoğunlukla istenmemiştir. Dışarda olacaksa eğer kurallara uygun ve erkeklerden ayrı bir şekilde olması istenmiştir. Baş örtülü ve hicap denen kıyafetle birlikte ancak toplum içinde olmalarına müsaade edilmiştir. Bu denetimi yapanlar ise ahlak polisleridir. Ahlak polisleri sokaklarda, okullarda, marketlerde kısacası her yerde kadınların örtüsünün şeriata uygunluğunu kontrol etmekle görevlendirilmiş kişilerdir. Bunun dışında kadınla erkeğin toplumsal alanda şeriat düzenine uygunsuz şekilde bir arada bulunmalarını da engellemektedirler. Bu düzene karşı çıkan kadınlar ajan, devrim düşmanı hatta fahişe ilan edilmişlerdir.

1979'dan itibaren kız ve erkek çocukların aynı sınıflarda eğitim görmesi yasaklanmıştır. Hatta kız öğrencilerin erkek öğretmenlerden ders almalarına dahi izin verilmemiştir. Üniversitelerin bazı bölümleri kadınlara yasaklanmıştır. Kadının hukuk eğitimi almasına izin verilmiş fakat hakim olmasına müsaade edilmemiştir. Bir diğer kısıtlama ise müzik alanında olmuştur. Kadın sesinin haram olduğu gerekçe gösterilerek devrimden sonra kadın sanatçıların şarkı söylemeleri de yasaklanmıştır. 1990'dan sonra bu yasak çok fazla tepkiyle karşılaşınca kaldırılmak zorunda kalmıştır. Bu yasaklamalar yanında kadınların kurallara uyarak belirli alanlarda olmalarına izin verilmiştir. Çalışma hayatında bulunabilir fakat asli görevi olan anneliği ihmal etmemelidir. Çalışma hayatı eğer ev yaşamına engel olursa o zaman çalışmaması gerekir. Eğitim hayatında da kurallara uyarak eğitime devam edebilir.

Ashında Şah rejiminin yıkılıp İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasında kadınlar da oldukça etkili olmuştur. Fakat kadınlara vaat edilenler ve şeriatla beraber gösterilen muamele birbirinden çok farklı olmuştur. Humeyni'nin başa gelmesiyle beraber baskıcı bir rejimle karşı karşıya kalan kadınlar da tepki göstermiş ve yasaklara karşı olmuştur.

Son dönemde kurallara uygun bir şekilde kapanmadığı gerekçe gösterilerek tutuklanan ve gözaltındayken öldürülen Mahsa Amani bardağı taşıran son damla olmuştur. Birçok insan rejime karşı ayaklanmıştır. Üniversiteli kadınlardan küçük kızlara kadar birçok kadın ve ayrıca erkekler de kadınların bu haklı dayanışmasının yanında olmuştur. Mahsa Amani'nin katledilmesinden sonra da yaşanan olaylarda birçok kadın ya gözaltına alınmış ya da ortadan kaybolmuştur. Bu sorun sadece Mahsa Amani ile bitmemiş katlanarak devam etmiştir. Ahlak polislerinin protestolar sırasında halka karşı olan orantısız davranışları tepkilerin şiddetlenmesine sebep olmuştur. İlk başta sorun her ne kadar başörtüsü kurallarına uyulmama yüzünden yaşanmış olsa da protestolar çok kısa süre içinde İslam Cumhuriyeti'nin varlığına karşı olacak şekilde evrimleşmiştir.

Bunun bir diğer etkisi de şüphesiz İran'daki kötü giden ekonomidir. Enflasyonun yüzde kırklık seviyelere gelmesi, siyasilerin kendi çıkarlarını gözetmesi ve artan siyasi baskılarla beraber kadınların dayanışmasına tüm halk da ortak olmuştur. Tüm dünyada da birçok kadın İran'daki kadınlara destek olmak için saç kesme eylemine başlamış, İran rejimi küresel bir tepkiyle de karşılaşmıştır. Tüm bu yaşananlar bizlere İran'da rejimin geleceğinin kadınların da elinde olduğunu göstermektedir. Daima kaba kuvvetle halkın üstünde baskı kuran rejim, halkın yıllarca birikmiş öfkesini ciddiye almayıp görmezden gelecek durumda değildir. Özetle baktığımız zaman İran'da kadınların hak kısıtlamalarının sadece İslam dini gerekçe gösterilerek meşrulaştırılmasının doğru olmadığı da görülmektedir. Zaten ataerkil yapıdaki bir toplum olan İran'da rejim güçleri dini de kullanarak kadınlar üstündeki baskıyı artırmaktadır. İranlı kadınlar istediği gibi giyinebilme, okuma, sokaklarda özgürce dolaşabilme ve dinlerini istedikleri şekilde yaşayabilme haklarına sahip olabilmelidir. Bunun içinse toplumun her kesiminden insanın ortak bir noktada buluşarak, birlik içinde yapması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- (1) Remzi Çetin, 'İran Yönetimi Halka Dar Geliyor'' Le Monde Diplomatique, Kasım 2022, s. 18
- (2) Mitra Keyvan 'Gençler Değişim İstiyor'' Le Monde Diplomatique, Kasım 2022, s. 20
- (3) Selim Çakır, 'Egemen Kültür Gölgesinde Kadın: İran İslam Devrimi Sonrasında İran'da Kadın Olmak'', İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 25: 49-83
- (4) Elif Çevik, 'Pehlevi Dönemi Kadın Modernleşmesi (1921-1979)', Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015
- (5) Yüksel Kamacı, 'İran'da Kadın Olmak'' Uluslararası Politika Akademisi, 21-08-2012
- (6) <https://tr.euronews.com/2022/10/03/iran-dini-lideri-hamaneysessizligini-bozdu-protestolar-abd-ve-israil-tarafindan-planlandi>
- (7) <https://islamansiklopedisi.org.tr/riza-sah-pehlevi>

KADRO HAREKETİ VE TÜRK SİYASİ HAYATI ÜZERİNE ETKİLERİ

Kerem Cangır

keremcangir@gmail.com

Kadro hareketi ve dergisi, yayınlandığı 1932-1934 yılları arasında ve sonrasında Türk politik hayatını geniş bir şekilde etkilemiş; yayın hayatını sürdürdüğü kısa sürenin zıttı bir etki alanı oluşturarak Türkiye içerisindeki ortodoks sosyalist düşünce akımları ve topluluklarının yanında özgün ve kemalist devrimler ile karşılıklı bir ilişki içerisinde oluşturulmuş yeni bir sol düşüncenin doğuşunun ilk adımlarını atmıştır. Bu adımlar Türk siyasi hayatını dünyada yaşanan olaylara paralel olarak değiştirmiş ve zenginleştirmiştir. Ayrıca hareketin temel amacının Türk devrimlerinin ideolojisini oluşturmak olduğu düşünülürse, cumhuriyetin kurucu partisi CHP'nin sosyal demokrat bir partiye dönüşümünde ve merkez solun oluşumunda hareketin büyük bir rol oynadığı da söylenebilir. Bu süreç içerisinde hareketin tartışmaya açtığı sosyalist ve kapitalist iktisadi sistemlere bir alternatif olarak sunulan etatism (devletçilik), Türk aydınının elitist bir yaklaşım ile halkı ıslah etme yöntemi ve erken dönem post-marxist bir dünya analizi olarak kadrocular tarafından ortaya atılmış kapitalist sistemin temel çelişkinin sınıflar arasında bir çatışmadan çok kolonize eden ve kolonize edilmiş olanlar arasında gerçekleşen bir çatışma olduğu tespitleri cumhuriyet tarihi içerisinde geniş bir tartışma alanı bulmuş ve günümüze kadar belli seviyelerde tartışılmaya devam edilmişlerdir. Hareketin ve derginin ideolojisini anlatmaya başlamadan önce derginin kuruluşunu ve üyelerinin kısa tahlillerini yapmakta yarar var.

Derginin etrafında şekillendiği siyasi ve ekonomik durum, her fikir hareketinin ve ideolojinin oluşumunda olduğu gibi kadro için de önem teşkil ediyor. 1920'lerin içinde bulunduğu refahın 1929 Büyük Buhranı ile ani bir şekilde kesintiye uğraması, dünya genelinde kapitalizme ve serbest ekonomiye olan güveni çarpıcı şekilde sarsmış; genel manada devletçi bir ekonomik düzene dayanan ideolojilerin toplumlarda sempati kazanmasına sebep olmuştur. Öne çıkan bu ideolojiler hem sol spektrum içerisinde sosyalist görüşler hem de sağ spektrum içerisinde faşizm, falanjizm ve nazizm gibi milliyetçi "üçüncü yol" olarak adlandırılan görüşler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda belirtilmesi gereken nokta, buhranın ardından sempati kazanan görüşlerin devletçi planlı ekonomi etrafında toplanmasıdır. Sayılan ideolojilerin sosyal ve kültürel olarak ortaya koyduğu görüşler ön planda değildir. Önemli olan kapitalist ekonominin ve serbest piyasanın dünyada yarattığı sefaletin ikamesi olarak devletçiliğin çare olarak görülmesidir. Ortaya atılan bu düşünce akımlarının sosyal ve kültürel olguları, hakim kılınmaya çalışılan devletçi ekonomik model ile birlikte her ülkenin yakın tarihleri ve toplumsal dinamiklerinin özgünlükleri düzleminde farklı şekillerde oluşmuştur. Buhranın etkileri Türkiye'de de görülmektedir. İçinde bulunulan karamsar ekonomik durum cumhuriyetin ilk yıllarında gördüğümüz tam anlamıyla batılılaşma idealinin yavaş bir şekilde yerini kısmi bir batılılaşmaya bırakmasına sebep olmuş, batının bütün kurumlarının orijinaline yakın bir şekilde kabul edilmesi gerektiği görüşü kademeli bir şekilde Cumhuriyet

Halk Partisi elitinin zihinlerinden silinmiştir. Batılılaşma ve toplumsal ilerleme kemalizmin ana motivasyon kaynağı olmaya devam etmekle birlikte artık bu denklem içerisinde batının özellikle ekonomik kurumları çıkarılmış, bu kurumlara ve serbest ekonomik sistemin geneline olan güven zedelenmiştir. Bu durumun kademeli bir şekilde gerçekleşmiş olması Türkiye ve kadro hareketi açısından altı çizilmesi gereken bir noktadır. Buhranın hemen ardından Atatürk'ün girişimiyle kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, erken cumhuriyet periyodu içerisinde yapılan son liberalleşme hamlesi olarak dikkat çekmekte ve 20'lerin sonunda başlayan kademeli olarak serbest ekonomiye ve gerekliliklerine olan güven kaybının doruk noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde SCF'nin başarısızlığı, irticai hareketlerin mecliste meşru bir zemin bulması ve devrim karşıtlarının toplanma platformu haline dönüşmesi şeklinde genel olarak özetlense de bu etmenlerin altında birçok siyasi değişimin tarih içerisindeki ana aktörü olan ekonominin rolü de azımsanamayacak bir seviyede gözlemlenmektedir. Parti eliti, serbestiyetin getireceği homurdanmaların gayet ayırında olmasına rağmen parti içerisinde Mustafa Kemal'in başını çektiği bir kesim, liberal politikalara olan güvenleri ile son bir deneme yapmış ve başarısız olmuşlardır.

Başarısızlığın sebebinin Türk devrimlerinin serbest ekonominin göz ardı edilemez bir parçası olan ve mevcut sermayesi ile ekonomiyi taşıyacak bir orta sınıfı oluşturamaması olabileceği gibi durumun en büyük sebebi bahsettiğimiz şekilde dünyada değişen ekonomik konjonktür olmuştur. Yukarıda bahsedilen genel ekonomik tartışmalar dünya ile paralel bir şekilde Türkiye için de kadro hareketinin sunacağı devletçi bakış açısına bir yeşil ışık yakmıştır.

Kadro dergisinin ana gövdesini oluşturan yazarlar şöyle sıralanabilir: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Mehmet Şevki Yazman, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge ve İsmail Hüsrev Tökin. Yakup Kadri dışında bahsettiğimiz yazarların hepsi eski birer sosyalistler ve kadronun devletçiliği ön plana çıkaran ekonomik görüşünün ortaya çıkmasında sosyalist geçmişleri büyük bir rol oynamıştır. Yukarıda saydığımız yazarların her birinin kadro hareketinin ve dergisinin fikir hayatının gelişmesinde katkıları olsa da hareketin en öne çıkan iki ismi Yakup Kadri ve Şevket Süreyya olmuştur. Yakup Kadri kendisini grubun paratoneri olarak atfetmektedir ve Atatürk ile olan yakın ilişkisi sayesinde hareketin hem kurulmasında hem de yayın hayatı boyunca ortaya sürdükleri düşüncelerin ortaya çıkardığı tepkilerin bertaraf edilmesinde gruba azımsanamayacak yararı dokunmuştur. Ayrıca cumhuriyetin erken döneminde yayınladığı edebi eserleri ile kazandığı popülaritesi, derginin yayın hayatı boyunca ulaşabileceği yazar ve okurların yelpazesini de azımsanamayacak bir şekilde genişletmiştir. Öbür yandan Şevket Süreyya ise grubun baş ideologluğunu üstlenerek kadro hareketinin çerçevesini belirlemiş,

ayrıca sol düşüncelerinden dolayı Türkiye’de geçirdiği mapus hayatının ardından 1928’de başladığı Ankara’daki bürokratik görevleri kadro hareketinin baş ideoloğuna hükümetin politikalarını etkileyebilme şansını vermiştir.

Kadro hareketinin bütün üyeleri Türkiye’nin kemalizm etrafında yeniden yaratılmasına üstlendikleri bürokratik görevler, toplum yararına yayımladıkları düşünce yazıları ve paylaştıkları cumhuriyet yanlısı görüşleri ile katkı sağlamışlardır. Geçmişlerinden getirdikleri sosyalist düşünceleri tam anlamıyla olmasa dahi kısmen bir kenara bırakarak Türk devrimlerine inanmışlar, devlet adına bu devrimlerin toplumda ve dünyada duyulması için uğraşmışlardır. Yazarların her birinin hayatı 1930’lar Ankara’sında kesişmiştir. Şevket Süreyya, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev ve Vedat Nedim birbirlerini halihazırda TKP’den ve Aydınlik gazetesinde tanımaktaydılar. Kesişimin asıl kritik noktası dörtlünün Yakup Kadri ile kurduğu yakın ilişki olmuştur. Yakup Kadri’nin Burhan Asaf’ın kız kardeşi ile evli olması, yazarların Yakup Kadri ile benzer bir yol gösterici elitist rejim görüşüne sahip olduklarının fark edilmesine sebep olmuş ve derginin kemik kadrosunun oluşmasına vesile olmuştur. Şevket Süreyya halihazırda kadronun ortaya koyacağı görüşlere sahiptir. Burada Yakup Kadri’nin kurucu rolü bu görüşlerin kemalizmin ideolojisini oluşturmaktaki iddialarına karşı çıkan ve parti ideolojisinin ancak parti tarafından oluşturulabileceğini savunan Recep Peker gibi parti içerisindeki yöneticilerin es geçilerek entelektüellerin de kemalizmi sistematik bir ideolojiye dönüştürebileceği fikrinin Başbakan İsmet İnönü’ye ve Devlet Başkanı Mustafa Kemal’e kabul ettirilmesi olmuştur. İsmet İnönü’nün harekete vereceği destek gayet anlaşılabilir.

. Dönemin gergin dünyasının getirdiği sorunları daha otoriter ve yön verici bir devlet anlayışı ile aşmak başbakanın da isteyebileceği bir şeydir. Buradaki asıl soru işareti Mustafa Kemal’in vereceği maddi ve manevi desteğin sebebidir. Mustafa Kemal’in Yakup Kadri vasıtası ile eski sosyalistlerin oluşturduğu bu grubu kontrol etmek mi istediği yoksa dönemin makro politüğının gerekliliklerine göre hareketin bakış açısını samimi olarak mı desteklediği hala bir muammadır. Bütün bunlara rağmen hareket cumhuriyet içerisindeki nüfuzlu kişilerce rağbet görmüş ve yayın hayatına başlamıştır. Şevket Süreyya grubun baş ideologluğu görevini üstlenmiş, Yakup Kadri ise dergi içerisinde daha çok edebiyat ve sanat hakkında etkinlik göstermiştir. Vedat Nedim Tör, üstlendiği editöryel görevlerin yanı sıra devletçi ekonominin yararları üzerine dergi içerisinde etkinlik göstermiştir. Burhan Asaf dönemin politik ve kültürel trendleri üzerine yazılar yazmış, İsmail Hüsrev ise ekonomi üzerine yoğunlaşmıştır. Mehmet Şevki, ordu ve mühendislik konuları üzerinde durmuştur. Türk entelektüel çevrelerinde kadro dergisi ve hareketi üzerine yapılan araştırmalar genellikle ideolojik bir ön yargı çerçevesinde yapılmıştır. Kadroyu bir grup komünist propagandacı atfeden Fethi Tevetoğlu, Aclan Sayılan ve İlhan Darendelioğlu veya kadroyu kemalizmin peşkeşçileri ilan eden ve sosyalist düşünceye ihanet ettiklerini belirten Yalçın Küçük, Merdan Yanardağ ve Rasih Nuri İleri bahsettiğimiz ön yargı dahilinde yapılmış araştırmalara ve araştırmacılara örnektir. Tekeli ve İlkın konuya daha bilimsel ve objektif bir şekilde yaklaşmışlar, kadroyu bir “organizasyonel elit” olarak tanımlamışlardır.

Organizasyonel elit, güç sahibi elitin kararlarını etkilemeye çalışan ve yeri geldiğinde bu elitin yerini almaya hazır ikincil bir güç topluluğudur. Tekeli ve İlkin'in görüşüne göre CHP eliti ve kadro çevresinin arasında rejimin ideolojisinin oluşturulması konusunda bir mücadele vardır. Mustafa Türkeş ise Tekeli ve İlkin'i organizasyonel elitin hükümetin gücünü ele geçirmek için kullandıkları güç ve manipülasyon tekniklerinin kadro hareketi çerçevesinde mevcut olmadığını öne sürerek eleştirmiştir. Ayrıca Türkeş, kadrocuların toplumsal sınıf farklılıklarını reddettiği görüşüne de katılmamaktadır. Türkeş'e göre kadrocular toplumsal sınıfları reddetmemekte ve sınıf bazlı toplumsal analize başka devletler söz konusu olduğunda başvuramamaktadırlar. Bu analiz yöntemini Türkiye hakkında yaptıkları saptamalarda kullanmamalarını Türkeş, 1930'ların Durkheim'in sosyal dayanışma teorisini benimsemiş CHP elitinin baskısı olarak açıklamaktadır. William Hale çalışmasında kadrocular ile İnönü arasındaki benzerliklere değinmiştir. Basit bir şekilde açıklamak gerekirse William Hale kadronun ve İnönü'nün "ideolojik devletçi" olduklarını, içlerine Atatürk'ü de ekleyebileceğimiz diğer daha liberal aktörlerin ise devletçiliğe daha pragmatik açıdan yaklaştıklarını söylemektedir. Aynı ayrım Metin Heper ve Gülsen Canavar tarafından CHP, Ülkü dergisi ve Kadro arasında yapılmaktadır. Temuçin Faik Ertan kadronun orijinal bir yaklaşım sergilediğini öne sürmüş, kapitalist ve sosyalist ilerleme yöntemlerine üçüncü bir alternatif ortaya koyduğunu söylemiştir. Ayrıca Kadro hareketinin 1950'ler sonrası ortaya çıkan neo-marxist düşünce akımlarına olan benzerliklerine de çalışmasında yer vermiştir.

Sayıdığımız akademisyenler Kadro hareketinin potansiyel ilham kaynaklarının ne oldukları üzerine de önermelerde bulunmuşlardır. Örnek olarak Türkeş, Kadro hareketini şekillendiren beş öncül düşünceden bahsetmektedir. Bunlar Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'nın milliyetçiliği, Leninizm, Galiyevizm, Sovyetler Birliği ve Yeni Ekonomik Politika (NEP) ve Kemalizm'dir. Hakkı Uyar, bütün bu eforun üstüne hareket için objektif bir sebep aramış ve sonucunda Kadrocuların hedefinin sosyalizm ve kemalizmi birleştirerek üçüncü dünya ülkelerini Türkiye'nin liderliği altında birleştirecek yeni bir üçüncü yol oluşturmak olduğu sonucuna varmıştır.

Kadro hareketinin Aydemir'in de bahsettiği gibi ideolojik nitelendirilmesinin temelinde Kemalist rejimin siyasi, sosyal ve ekonomik düşünsel çerçevesinin belirlenmesi yatmakta. Aydemir: Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk Kurtuluş Savaşı'nın 10 yıl sonrasında dahi hala bir devrim sürecinde olduğunu düşünmektedir. Ayrıca savaşın bitmesine ve yeni bir cumhuriyetin kurulmasına rağmen kazanılan zaferlerin ekonomik bağımsızlık ile desteklenmesi gerektiğini belirtirken tüm bunların da sağlam bir ideolojik temele oturtulması gerekliliğinden bahsetmektedir. Aydemir ve diğer kadro üyelerinin yukarıda yeniden bahsedildiği gibi kemalist devrimin ideolojisi ile yoğun bir şekilde ilgilenmeleri yüksek ihtimaldedir ki kendilerinin marksist geçmişleri sebebiyledir. Bahsedilen yazarların marksist geçmişleri kendilerinin düşünce tarzlarını ve yazılarında kullandıkları düşünsel metodlarını etkilemiş; yazarları cumhuriyetin içinden geçtiği olguları ve tecrübeleri göz önüne alarak bir teorileştirme çabasına itmiştir. Kurulmaya çalışılan teoride yazarlar; Türk Devrimini tarihin en önemli hareketlerinden biri olarak nitelendirmiş, rejimin ideolojisini yayacak ve güncelleyecek sayıca az ama

nitelikli bir eliti de bu devrimin bir gerekliliği olarak görmüşlerdir. Kadro hareketi, yazarlarının marksist geçmişlerine rağmen birçok farklı ideoloji ile ortak özellikler göstermektedir. Ayrıca kadro dergisinin yayınlandığı dönemin dünyada çeşitli ideolojilerin yeni vücut bulduğu, ivme kazandığı veya sorgulandığı siyasi açıdan renkli bir dönem olması sebebi ile yazarların dönemin ideolojileri hakkında fikirleri olmuş ve bunların bazılarını da dergi bünyesinde yazıları ile paylaşmışlardır. Bu sebeplerden dolayı kadronun görüşlerini anlamaya çalışırken dönemin temel ideolojileri olan liberalizm, sosyalizm ve faşizm hakkındaki tutumlarına bakmak yararlı olacaktır.

Kadro'nun liberalizme olan tutumu derginin yayınlandığı süre içerisindeki yazılardan anlaşılabilen üzere açıkça olumsuzdur. Öncelikle yazarlar liberalizmi batı demokrasisi ile birlikte kapitalizmin bir aracı olarak görmektedir. Kadro yazarları liberalizmi kapitalizm ile özdeşleştirmiş, liberalizmin sosyal ve toplumsal olarak sağladığı ayrıcalıklar ile bireylere sunduğu avantajları analizlerinin dışına bırakarak ekonomik yönüne odaklanmışlardır. Örneğin Vedat Nedim, derginin birinci ve ikinci sayısındaki "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına 1-2" yazılarında milli ekonomik bağımsızlığın önemine vurgu yapmıştır. Vedat Nedim'e göre kapitalist ekonomik sistemin ülkede uygulanması, Türkiye'yi Osmanlı gibi sömürge veya yarı sömürge hale getirecektir. Ayrıca Tör, yazısında Dumlupınar Muharebesi'ne atıfta bulunarak bağımsız bir ekonomi yaratmanın ülke için ikinci bir zafer anlamına geleceğini, bu bağımsız ekonominin ise ancak merkezi planlama ve devletçi ekonomi ile mümkün olacağını söylemektedir.

Bu analizlerini belirtirken dünyadaki diğer ekonomik kalkınma yöntemlerinden de bahseden Tör, dünyada üç tür kalkınma modeli olduğunu belirtmiştir. Birinci model olarak Sovyet Rusya'nın sosyalist ekonomisi, ikinci model olarak ise ABD ve Milletler Cemiyeti'ne üye diğer avrupa devletlerinin uyguladığı kapitalist ekonomi sayılmaktadır. Üçüncü model olarak ise Türkiye'nin uygulaması ve önderlik etmesi gerektiğini düşündüğü milli bağımsız ekonomileri saymaktadır. Bu ekonomiler ne sovyet sosyalizminin ilk yılları gibi özel mülkiyeti tamamı ile lağvedecek ne de Tör'ün deyimi ile liberal ekonomi gibi anarşik bir düzene sahip olacaktır. Liberalizm eleştirisi yapılırken dergide zamanın en büyük krizi olan büyük buhranın da analizi yapılmış, Tökin, bu krizin aşırı arz sebebi ile oluştuğunu istatistik veriler ile öne sürmüştür. Kadro yazarları, büyük buhranın kapitalist ekonomilerdeki periyodik krizlerden biri olmadığını ve kapitalizmin çöküşünü müjdeleyen bir alamet olduğu fikrini öne sürmüşlerdir. Yazarlar, Türkiye'nin bu fırsattan istifade etmesi gerektiğini ve güçlü bir karma-planlı ekonomi ile yeni tip bir kalkınma modelinin önderi olması gerektiğini belirtmişlerdir. Kadrocular liberalizm ile kapitalizmi bir tutmuş, terimleri birbirinin yerine kullanmışlardır. Ayrıca liberal iktisatçıların sistem ve yöntem eksiklikleri olduğu yönünden eleştirilere de yazılarında yer vermişlerdir. Yazarlar ayrıca emperyalizmi de kapitalizm ile bir tutmuşlar, marksist geçmişlerinden getirdikleri tarihsel materyalizmi kullanarak kapitalizmin gelişimini açıklamaya çalışmışlardır. Ucuz hammadde ihracı ile uğraşan, yüksek teknoloji ve imalat malları ithal eden az gelişmiş ülkelerin dezavantajlı durumları ekonomik düşüncelerinin temelini

oluşturmuştur. Yukarıda geçen dergi yazıları ve yazarların çalışmalarından Kadro'nun anti-kapitalist, anti-liberal ve anti-liberal demokratik olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Kadro'nun sayılarında geçen "sosyal milliyetçilik" gibi kavramlar ve birçok konudaki "millilik" vurguları gibi bazı durumlar kadronun faşist bir grup olduğu yönündeki eleştirilere sebep olmuşsa da kadroculara faşist bir grup eleştirisi yerinde değildir. Bu yorumun yanlışlığı dergi yazarlarının birçok yazı ve çalışmalarında görülmektedir. Burhan Belge'nin "Faşizm ve Türk Kurtuluş Hareketi" makalesinde yazar faşizmi burjuva sınıfının çıkarlarını gözeten korporatizme dayalı yarı kapitalist bir sistem olarak tanımlamış, faşizmi kapitalistler tarafından sınıflararası mücadeleyi güç kullanarak bastırmaya çalışan bir sistem olarak görmüştür. Kadro'nun anti-emperyalist milli kurtuluş düşünceleri de faşist ideolojilerin emperyal amaçları ile zıtlık göstermektedir. Anti-faşist tavrılarına bir örnek olarak ise nasyonal sosyalizm ve Hitler'e olan olumsuz düşünceleri örnek verilebilir. Kadro üyeleri, Atatürk ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin stratejik sebepler ile Faşist İtalya'ya olumsuz tavrına rağmen Almanya ile ekonomik çıkarlar sebebi ile iyi ilişkilerine devam etmesine rağmen kadro partiden ayrılarak Almanya'ya karşı olumsuz bir tavır almıştır. Hem kadro düşüncesi hem de faşizm otoriter yönetime önem vermesi ve milliyetçilik vurguları ile benzer gözükseler de kadronun milliyetçiliği saldırgan bir özellik göstermemiştir. Faşizmin otoriter yöntemlerine sempati duyulsa dahi dergideki faşizm analizleri ve sempatilerin belirtilmesi durumu Süreyya'nın yazısında açıklığa kavuşturulmuştur. Süreyya'ya göre dergi okuyucuları bilgilendirmeyi misyon edinmiştir ve farklı ideolojilerin yoruma tabi tutulması o ideolojilerin desteklediği anlamına gelmemektedir.

- Farklı ideolojilerin analizini yapmak ancak ve ancak Kemalist Devrim'in özgünlüğünü kanıtlamaktadır. Süreyya Aydemir, yazısında emperyal amaçlara ve burjuva sınıfının devletin gücü ile proletaryayı sömürmesine altyapı hazırlayan faşizmin sınıflar birliği fikrine eleştirel yaklaşmıştır. Ayrıca nasyonal sosyalizmin ırkçı özelliklerini de eleştirmiştir. Bu gibi veriler bize kadronun anti-faşist tutumunu göstermek için yeterlidir.
- Kadro'nun sosyalizm ile ilişkisi ise en çetrefilli olanıdır. Yazarların çoğunluğunun marksist geçmişlerini gönüllü olarak geride bıraktıkları kanısı hem kadro dönemindeki yazıları hem de sonrasında özellikle Süreyya'nın yön hareketindeki eserleri ile oluşsa da geçmişlerindeki birçok fikri düşüncelerini yine de dönem eserlerine yansıtmışlardır. Buna rağmen kadro yazarları dönemin marksist yazarlarının aksine gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizliklerin, toplumdaki sınıfsal farklılıklardan daha büyük bir rol oynadığını ve sanayileşmemiş ülkelerdeki sınıfsal farklılıkların net olmaması sebebi ile devletçi bir ekonominin yardımı ile bu farklılıklar ortaya çıkmadan sınıfsız bir toplumun yaratılabileceğini savunmuşlardır. Bahsedilen ciddi düşünce farkına rağmen yazarlar eserlerinde tarihsel materyalizme sık bir şekilde başvurmuşlardır.

. Bu materyalistlik yorumun marksistlerden en büyük farkı ise kadronun batı ve doğu medeniyetleri arasında bir ayrıma gitmesi ve doğu milletlerinin kapitalistik aşamaya geçmediklerini iddia etmesidir. Aydemir ayrıca tarihsel materyalizm ile diyalektik materyalizm arasında bir ayrıma gitmiş, Marx'ın diyalektik materyalizminin kapitalistik gelişmeyi açıklamak için kullanılmasını eleştirmiştir. Aydemir'e göre tarihsel materyalizmin kökeni 15. ve 16. yüzyıllara ve Machiavelli'ye kadar uzanabilmektedir. Marx'ın modern dünya analizininin sanayi devrimi ile başlamasının aksine Süreyya, bu analizin sömürgecilik ve emperyalizm ile sermaye birikiminin oluşması ile başladığını belirtmektedir. Bütün bu düşüncelere rağmen yazarlar sınıfsal ayrımları ve sosyo-ekonomik analizdeki önemini reddetmemiş, sadece bu yorumun farklı bir süreç geçirmiş olan sanayileşmemiş toplumlar için batıdaki kadar büyük bir önem göstermediğini savunmuşlardır. Bu düşüncelerinde CHP'nin dönem içerisindeki Durkheim'cı dayanışma anlayışı da etkili olmuş olabilir. Kadrocuların gözünde kapitalist dünya düzeninin üç çelişkisi vardır. İlk çelişki batı ülkelerindeki burjuva ve proletarya arasındaki sınıf mücadelesi, ikinci çelişki ise batının emperyal devletleri arasındaki sömürgelerin paylaşılmasına yönelik çatışmadır. Üçüncüsü ise daha önce bahsedildiği gibi batılı ülkeler ile sömürge ve yarı sömürge ülkeler arasındaki çatışmadır. Kadrocular üçüncü çelişkiye daha çok vurgu yapmışlar, ayrıca Lenin'in emperyalizm teorisinden etkilenecek ulusal bağımsızlık hareketlerinin bu üçüncü ve en önemli çelişkiyi bitirecek, batı ülkelerinin emperyalizm ve sömürgeler ile devam ettirdiği kapitalist düzenin yıkılmasında önemli bir rol oynadığını

belirtmişlerdir. Buradan yola çıkarak kadrocular 20. yüzyıl dekolonizasyon hareketlerini önceden tahmin etmiş ve Türkiye'nin yaptığı kemalist devrim ile bu bağımsız devletler bloğunun önderi olması gerektiği temennisinde bulunmuşlardır. Ayrıca Aydemir; Marx'ın devriminin gerçekleşse dahi bahsedilen üçüncü çelişkiye çözüm üretmeyeceğini, batı ile doğu arasındaki farkın bu yöntem ile ortadan kalkmayacağını söylemektedir. Son olarak saydığımız düşünceler ile kadronun galiyevci bir özellik gösterdiği yönündeki yorum yerinde değildir. Galiyevciliğe nazaran kadro İslam üzerinden bir birliktelik aramamakta, Müslüman ülkeler ile birlikte bütün yarı sömürge ve sömürge ülkelerin üçüncü cephede Türkiye önderliğinde bir araya gelmesi gerektiği savunmaktadır. Kadro, özellikle anti-emperyalistik görüşleri ve bağımsız ülkelerin oluşturduğu üçüncü blokun liderliğini kadronun ideolojisi ile Türkiye'nin üstlenmesi gerekliliğine olan inancı ile Bağımlılık Okulu'na, Wallerstein'ın Dünya Sistemi Teorisi'ne ve Neo-Marksist düşünceye yakınlığı ile dikkat çekmektedir. Bağımlılık Okulu, 20. yüzyılın ortasında özellikle Güney Amerika'da ortaya çıkmış bir ideolojik ekoldür. Bu ekol özet olarak gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin batılı devletlerin kurduğu ekonomik, kültürel, dilsel ve dini yönlerden avrupa merkezci olan liberal-kapitalist dünyada gelişmiş batılı devletler ile rekabet edemeyeceğini öne süren ve gelişmekte olan devletlere korumacı ekonomiler ve yeni bir modernleşme teorisini ortaya atan bir düşünce sistemidir. Wallerstein'ın Dünya Sistemi Teorisi ise benzer bir şekilde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizliklere dikkat çekerek ülkelerin sınıflandırmasını yapmaktadır.

Bu sınıflandırmada ülke türleri olarak üç kategori sayılmaktadır: çekirdek, çevre ve yarı-çevre. Çekirdek ülkeler ucuz iş gücü ve hammadde ithal ederek yüksek teknoloji, kar marjı yüksek ürünler ihraç etmektedir. Çevre ülkeler ise geçmişlerini sömürge olarak geçirmiş ve bağımsızlıklarının ardından dahi dünya ekonomisine ancak ucuz iş gücü ve hammadde ithal ederek katılabilmiş az gelişmiş ülkelerdir. Yarı-çevre ülkeler ise daha önce sömürge olmamış ve çevre ülkeleri sömürebilen fakat hala çekirdek ülkelerin egemenliğine boyun eğmiş ülkelerdir. Bahsedilen bu görüşlerin kadro hareketine ve düşünsel temellerine benzerlikleri dikkat çekmektedir. Özellikle Tör'ün müstemleke, yarı müstemleke ve kapitalist ülkeler sınıflandırması Wallerstein'ın teorisi ile büyük paralellikler göstermektedir. Hem Dünya Sistemi Teorisi hem de Bağımlılık Okulu temelinde kadro gibi anti-emperyalist ve milliyetçi düşünce akımlarıdır. Her iki sistem de dünya üzerinde bulunan ülkeler arasındaki eşitsizliklere parmak basmakta ve gelişmemiş ülkelere bu eşitsizlik ile mücadele etmek için özünde solcu fakat aynı zamanda milliyetçi sistem önerileri getirmektedir. Kadrocular'ın bahsedilen Neo-Marksist düşünce akımlarının içeriklerini neredeyse 40 yıl öncesinden formüle etmeleri takdire şayan da olsa araştırmacılar akımların kadrodan etkilendiğine yönelik herhangi bir sonuç ortaya koymamakta ve kadroyu Neo-Marksist düşüncenin temelinden bir prototipi olarak nitelendirmektedirler. Bütün bunlar göz önüne alındığında kadro, uluslararası düşünsel akımlar çerçevesinde çeşitli orijinal örnekler ortaya koyabilmiş erken dönem bir Neo-Marksist akım olarak adlandırılabilir. Fakat bunun ötesinde kadro; ideolojik olarak

kemalizmin ortaya çıkmasını sağlamış, Kurtuluş Savaşı'nın ardından Cumhuriyet Halk Partisi kadroları ile yeni rejimin ve Türk Devrimi'nin temellerini oluşturmuştur. Bunun ötesinde kemalist sol hareketin önderliğini yaparak Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki merkez sol parti ve görüşlerin öncülüğünü üstlenmiştir. Bu görüşlerden belki de en çok öne çıkanı Doğan Avcıoğlu önderliğinde Yön dergisi çevresinde oluşmuş yön hareketi ve sonrasında Türkiye solunun önemli hareketlerinden olan Milli Demokratik Devrim düşüncesidir. Ayrıca kadronun etkileri 21. Yüzyılda dahi Cumhuriyet Halk Partisi'nin anti-empyralist, dayanışmacı ve devletçi sol eğilimli grupları ile kendini göstermekte, Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki sosyal demokrat partilerin parti programlarında ve demeçlerinde gözlemlenebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Örmeci, Ozan (2011), 'The Kadro' movement: an intellectual movement in the early Republican period (1932-1934), International Review of Turkish Studies, Cilt. 1, Sayı 1, Spring 2011, 20-37
- Kadro Tıpkıbasım (Yayına hazırlayan: Özgür Erdem). İstanbul: İleri Yayınları. 2011. ISBN 978-605-5452-12-4.
- Sunar, Lütfi (2004), Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri: Türk Devlet İdeolojisi ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2004, 511-526
- Diner, Çağla (1999), Populism of the Kadro Movement and Its Roots- an Example of a Different Understanding of Populism, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Karaman, Murat (2016), Western Perception of Kadro Movement, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Derin, O. E. (2016), Kadro Movement and Its Political Practice in the Context of Early Republican Era, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETLERİN KUVVET KULLANMASI

Hasan Çetin

cetinhasan0000@gmail.com

A) Birleşmiş Milletler Öncesi Kuvvet Kullanma:

Savaş, ilk çağlardan itibaren günümüze kadar süregelen bir olgudur. Savaş, BM sistemi oluşana kadar uluslararası hukukta yasaklanmamıştır. Devletler daha çok savaşın ne zaman meşru olduğu ve savaşın nasıl yapılacağı gibi konularda kurallar getirmeye çalışmışlardır. Orta çağda Hristiyan öğreti, Hristiyan devletlerin kendi aralarında yaptığı savaşların hangi durumda meşru olacağını tespiti konusunda Aquinalı Thomas'ın sistemleştirdiği "Haklı Savaş Doktrini"ni geliştirmişlerdir. Haklı Savaş Doktrinine göre bir Hristiyan devletin diğer bir Hristiyan devlete karşı girişeceği saldırı ancak üç koşulda meşru olabilir: saldırıyı bir devlet/prens finanse etmelidir, saldırı için adil ve haklı bir sebep bulunmalıdır, saldırı insanlar için iyiliğin geliştirilmesi ve olumlu niyetlerle yanlışların düzeltilmesi adına açılmalıdır. Haklı Savaş Doktrini yalnızca Hristiyan devletler arasında geçerlidir. Bir Hristiyan devletin, Hristiyan olmayan başka bir devlete karşı savaş açma hakkı her zaman bulunur.

17. yy. da kilisenin ve skolastik düşüncenin gücünü yitirmesi ardından doğal hukukun dinden arındırılıp laikleştirdiği dönemde, doğal hukukçu Grotius "Haklı Savaş Teorisi"ni yeniden dinden arındırılmış biçimde sistematize etmiştir. Grotius'un teorisine göre bir saldırı ancak meşru müdafaa, mülkiyetin korunması ve vatandaşlara zarar verenlerin cezalandırılması durumunda meşru olur.

1648 Westphalia Barış Antlaşması sonrası oluşan egemen devletlerin hukuki eşitliğine dayanan yeni uluslararası sistemde, savaşa başvurmak egemenlik yetkisi kapsamında görüldüğünden hiçbir devletin savaşa başvurma yetkisi sınırlanamaz görülmüştür. Bu durum I. Dünya Savaşının ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. I. Dünya savaşının sarsıcı sonuçları sonrasında devletler, devletlerin kuvvet kullanımına ilişkin bazı antlaşmalar yapmıştır. Bunlardan ilki olan uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak ve daim kılmak amacıyla kurulan "Milletler Cemiyeti"ni kuran antlaşma "Milletler Cemiyeti Misakı"dır. MC statüsünün 12. Maddesi der ki: MADDE 12 Cemiyet'in bütün üyeleri, aralarında ilişkilerin kesilmesine varabilecek nitelikte bir anlaşmazlık çıkarsa, bu anlaşmazlığı ya hakemliğe ya da Konseyin incelemesine sunmayı kabul etmektedirler. Cemiyet Üyeleri, hakemlerin kararından ya da Konseyin raporundan sonra üç aylık bir süre geçinceye kadar, hiçbir durumda savaşa başvurmamağı da kabul ederler." Bu maddeye göre cemiyet üyesi bir devlet, diğer cemiyet üyesi devlete karşı savaşa başvurmadan önce aralarındaki uyuşmazlığı çözmek için ya hakemliğe ya da konseyin incelemesi için konseye başvuru yapması gerekir. Hakemliğe ya da konseye başvuru yapan devlet, hakemlerin kararı ya da konseyin kararından sonra üç aylık süre geçmedikçe savaşa başvuramayacaktır. Görüldüğü üzere MC Misakı savaşa başvurmayı yasaklamıyor, yalnızca belli usullere bağlayarak sınırlandırıyor. Milletler Cemiyeti döneminde, devletlerin kuvvet kullanmasını sınırlandıran bir diğer antlaşma "Briand-Kellogg Paketi"dır.

Briand-Kellogg Paketi 27 Ağustos 1928 tarihinde Paris'te, Avustralya, Belçika, Kanada, Çekoslovakya, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık, Britanya Hindistan'ı, Özgür İrlanda Devleti, İtalya Krallığı, Japon İmparatorluğu, Yeni Zelanda, Polonya, Güney Afrika Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcileri tarafından imzalandı. Antlaşma, 24 Temmuz 1929'da yürürlüğe girdi. Daha sonra birçok devlet antlaşmaya katıldı. Antlaşmaya göre taraflar birbirleriyle olan uyuşmazlıkları barışçıl yollardan çözeceklerini ve eğer mesele birebir çözülmezse Milletler Cemiyeti'nin hakemliğini kabul edeceklerini ve uluslararası sorunların çözümünde savaşa başvurmayı kınadıklarını, savaşın bir ulusal politikaların bir aracı olmaktan tamamen çıkardıklarını beyan ettiler.

Sonuç olarak BM Şartı'na kadar uluslararası hukukta devletlerin kuvvet kullanımını yasaklanmamış yalnızca sınırlamaya gidilmiştir.

B) Birleşmiş Milletler Sistemi Sonrasında Kuvvet Kullanımı

MC Misakı ve Briand-Kellogg paktı II. Dünya Savaşının ortaya çıkmasını engelleyememiştir. II. Dünya Savaşından sonraki süreçte, Milletler Cemiyeti kendini feshetmiştir. II. Dünya Savaşı galipleri uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını sağlamak amacıyla, Milletler Cemiyeti yerine onunla aynı amaca sahip Birleşmiş Milletler Örgütü'nü kurmuştur. Birleşmiş Milletler Örgütünü kuran Birleşmiş Milletler Şartı Birleşmiş Milletler'in kurulma amacını uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğunu düzenlemiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için kabul edilen en önemli temel ilkeler "kuvvet kullanma yasağı" ve "devletlerin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne diğer devletlerce saygı gösterilmesi" prensibidir. BM Şartı ilk defa uluslararası hukukta savaşı yasaklamakla kalmamış savaştan daha kapsamlı bir kelime olan ve savaşı da içinde barındıran devletlerin uluslararası sorunların çözümünde "kuvvet kullanımını" yasaklamıştır. Birleşmiş milletler Şartı'nı 2(4). maddesi şu kuralı düzenlemektedir

"Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar."

BM Şartı'ndaki bu düzenleme kuvvet kullanımını ve kuvvet kullanma tehdidini devletlerarası ilişkilerde yasaklamıştır. Günümüzde "kuvvet kullanma yasağı" ve "devletlerin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne diğer devletlerce saygı gösterilmesi" prensibi modern uluslararası hukukta bir uluslararası teamül hukuku kuralı olduğu kabul edilmektedir

ve bu nedenle tüm devletler için bağlayıcı nitelikte bir kuraldır. BM Şartı devletlerarası ilişkilerde "kuvvet kullanımını" yasaklamışsa da kuvvet kullanımının tanımını antlaşmada yapmamıştır. Bu durum kuralın kapsamı hususunda çeşitli görüşler ortaya çıkmasına yol açmıştır. Birinci görüşe göre kural yalnızca silahlı kuvvet kullanımını yasakladığı yönünde; ikinci görüşe göre kural silahlı kuvvet kullanımı yanında çeşitli ekonomik, kültürel yaptırımları da yasakladığı yönündedir. Antlaşmanın amacının uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğunu esas alırsak kuralın yalnızca silahlı kuvvet kullanımını yasakladığını kabul etmek amaçsal yoruma daha uygun düşecektir.

Kuvvet kullanma yasağı kuralı hususunda tartışılması gereken bir diğer husus bu kuralın bir uluslararası jus cogens kuralı olup olmadığıdır. Jus cogens uluslararası kural en basit ifadesiyle uluslararası emredici olan ve kuralın aksine yapılan işlemlerin kendiliğinden hukuka aykırı olacak olan kurallardır. Jus cogens kurallar ilk defa 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde düzenlenmiştir. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 53. maddesi jus cogens uluslararası hukuk kurallarını tanımlamıştır. Bu maddeye göre jus cogens kuralları:

"Bir andlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışiyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur." Bu tanıma göre jus cogens hukuk kuralları bir bütün olarak devletlerin milletlerarası toplumun

kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen milletlerarası hukuk kurallarıdır. Bu kuralların neler olduğu hususu tartışmalı olsa da genellikle soykırım suçu, ırk ayrımcılığı, self-determinasyon ilkesi gibi ilkelerin jus cogens nitelikte olduğu kabul edilmektedir. Kuvvet kullanma yasağı ilkesinin jus cogens nitelikte olup olmadığı tartışmalıdır. Bu kuralın jus cogens nitelikte olmadığını savunan yazarlara göre kuvvet kullanma yasağına BM şartı ve uluslararası teamül hukukunda meşru müdahalenin ve meşru müdahalenin bu ilkenin istisnaları olduğu kabul edildiğinden bu kuralın kendisinden sapılamayacağı söylenememektedir. Bu nedenle kendisinden sapılabilen bir kural jus cogens bir kural olamayacağından kuvvet kullanma yasağı ilkesi jus cogens değildir. Kuvvet kullanma yasağı ilkesinin jus cogens olduğunu savunan ve çoğunlukla kabul edilen görüşe göre ilkenin istisnası olması ilkeyi tek başına emredici nitelikte olmasını engellemez zira mevcut istisnalar kuvvet kullanma yasağının özünde olduğu gibi uluslararası barışın korunmasını amaçlar niteliktedir ve iki ilke aynı amacı taşımaktadır.

Temel İlkeye Getirilen İstisnalar: Meşru Müdafaa ve Meşru Müdahale

1. Meşru Müdafaa

Birleşmiş Milletler sisteminde kuvvet kullanma yasağına iki istisna öngörülmüştür. Bunlar meşru müdafaa hakkı ve meşru müdahaledir. Birleşmiş Milletler Şartının 51. maddesi devletler için meşru müdafaa hakkını tanıdığını belirtmiştir. Bu düzenlemeye göre:

Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez."

Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere meşru müdafaa hakkı doğal bir haktır. Bunun anlamı meşru müdafaa hakkı antlaşmada yer almasa bile devletlerin bu hakkı her zaman bulunduğu ve bu antlaşmaya taraf olmasa veya antlaşmadan çekilse bile hakkın varlığı bu durumdan etkilenmeyeceğidir. Şartın 51. maddesi bir eylemin meşru müdafaa sayılabilmesi için iki şartı öngörmüştür. Birincisi silahlı bir saldırıya hedef olma ikincisi de hakkın kullanımı ancak güvenlik konseyi harekete geçmesine kadar müsaade edilmiştir. Silahlı saldırı durumu devam ediyorsa güvenlik konseyi harekete geçse bile saldırıya hedef olan devlet meşru müdafaa doğal bir hak olduğundan hakkın varlığı saldırı bulunduğu sürece devam ettiği kabul edilmelidir.

Meşru müdafaa hakkı geleneksel olarak tanımı 1837 Caroline olayında yapılmıştır. Bir olayın meşru müdafaa hakkının kullanımı olarak kabul edilebilmesi için ortaya çıkan tehdidin; meşru müdafaa'yı gerekli kılması, ani, karşı konulamaz, başka yollarla giderilemez olması ve sorunu müzakere etmek için zaman bırakmaması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında yapılan başvurulan eylemin de makul olması veya aşırı olmaması gerekir; "meşru müdafaa" gerekçesiyle meşrulaştırılan eylem, söz konusu zorunluluk uyarınca sınırlandırılmalı ve açıkça bu sınırlar içinde kalmalıdır'. Özetle meşru müdafaa hakkı yapılan saldırıya karşı, saldırıyı bertaraf etmek ölçüsünde yapılan savunmadır.

2. Meşru Müdahale

Meşru müdafaa kavramı tarihin her döneminde var olmuş bir kavramdır. Meşru müdahale kavramıysa ilk defa BM Şartı'yla beraber ortaya çıkmış bir kavramdır. Meşru müdahale, uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğu durumlarda güvenlik konseyinin harekete geçerek bozulan uluslararası düzen ve güvenliğini yeniden sağlanması için olaya dahil olması olarak adlandırılabilir. BM şartının VII. Bölümü olan; "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlığı altında düzenlenen meşru müdahaleye başvurulabilmesi için Güvenlik Konseyi izlemesi gereken usulü BM Şartı düzenlemiştir. Şart'taki düzenlemelere göre Konseyin meşru müdahaleye başvurabilmesi için öncelikle uluslararası barışı tehdit eden bir durumun varlığını tespit etmesi gerekir. Uluslararası barışı tehdit eden bir durumun varlığını tespit ettikten sonra tavsiyelerde bulunur ve alacağı tedbirleri kararlaştırır. Konsey kuvvet kullanımı içermeyen tedbirleri yetersiz kalır veya yetersiz kalacağını takdir ederse

, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden sağlanması için hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli gördüğü her türlü girişimde bulunma yetkisi vardır. BM'nin doğrudan bir bağımsız ordusu bulunmadığından kuvvet kullanma yetkisini üye devletlerin veya uluslararası savunma örgütü aracılığıyla kullanmaktadır. BM Şartı ilk defa uluslararası hukukta bir uluslararası örgüte kuvvet kullanma yetkisini tanımıştır.

3. İnsani Müdahale Teorisi

Uluslararası hukukta kuvvet kullanmanın istisnalardan biri de tartışmalı olsa da "insani müdahale" durumu olduğu genellikle kabul edilmektedir. İnsani müdahale en basit tanımıyla bir devletin egemenlik yetkisi kapsamında yaşayan insanların kitlesel, yaygın ve ağır bir biçimde uğradığı insan hakkı ihlallerini sonlandırmak amacıyla başka bir devlet veya uluslararası örgüt tarafından yapılan askeri müdahaledir. Koalisyon güçleri Körfez Savaşında Irak'a yaptıkları müdahaleyi, NATO Kosova Savaşında savaşa dahil olmalarını bu teoriye dayandırmışlardır. Bu teorinin uluslararası hukukta geçerliliği çok tartışmalıdır. Zira devletlerin egemen eşitliği, birbirlerinin iç işlerine karışmama gibi temel ilkelerin hakim olduğu devletlerarası hukukta teori bu ilkelere aykırı bir durum yaratarak bir devletin diğer bir devletin iç işlerine müdahale hakkı vermektedir. Bunun yanında yapılan askeri müdahalenin insani olup olmadığı, insan hakkı ihlallerinin yaygın, kitlesel ve ağır olup olmadığını karar verecek uluslararası zorlayıcı üst otorite olmadığından dolayı çoğu zaman bu ilke pratikte güçlü devletlerin çıkarlarına ters düşen devletlere karşı yaptıkları müdahaleyi uluslararası toplumda meşrulaştırma imkanı tanımaktadır.

Sonuç:

BM Şartı'yla beraber kesin olarak uluslararası hukukta kabul edilen devletlerin birbirlerine karşı kuvvet kullanması ve birbirlerinin içişlerine karışma yasağı ilkeleri pratikte şu ana kadar devletler tarafından kendi menfaatlerine göre yorumlanmış ihlal edilmiş ve bu ihlaller çoğu zaman etkin bir yaptırıma maruz kalmamıştır. İlkelerin devletler tarafından ihlalinin yaptırımını BM Şartı'nda öngörülmüş olsa da Güvenli Konseyi'nin 5 daimi üyesinin her birinin mutlak veto yetkisi olması sebebiyle ve üyelerin siyasi çıkarları çakıştığı durum ve olaylar da 5 üyeden herhangi birinin mutlak veto yetkisini kullanması halinde ihlallere karşı etkin bir yaptırım uygulanması mümkün olmuyor. Bu durum uluslararası barışı tehdit eden herhangi bir olayı engellemesi veya sonlandırılması için öngörülen yaptırım sistemini etkisiz kılıyor.

Örneğin 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Ukrayna'ya karşı askeri müdahalede bulunmasını Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kınasa da Rusya'nın Güvenlik Konseyi daimi üyesi olmasından dolayı mutlak veto yetkisi sayesinde kendi yaptığı askeri müdahaleye karşı Konsey'in yaptırım uygulama sürecini başlatmasını etkisiz kıldı. Bu ilkelere öngörülen istisnalardan biri olan meşru müdafaa hakkı çoğu uluslararası barışı tehlikeye sokan olaylar da amacına uygun olarak saldırıya uğrayan devletin kendini savunma hakkının ötesinde uluslararası hukukta devletlerin kuvvet kullanma yasağı ilkesinin ihlalini meşrulaştırma amacı olarak kulanma işlevini görmüştür.

Örneğin Rusya Ukrayna'ya karşı yaptığı askeri müdahaleyi Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne dahil olan ve Ukrayna'nın anayasasına aykırı olarak bağımsızlıklarını ilan eden Lugansk Halk Cumhuriyeti ve Donetsk Halk Cumhuriyeti adında sadece Rusya'nın tanıdığı de facto devletlerin sözde meşru müdafaa haklarını korumak amacıyla girdiğini ilan ederek askeri işgalini meşruiyet ve hukukilik zemini yaratmaya çalışmıştır. Tüm bu örnekler gösteriyor ki ilke ve kuralları ihlal eden devletin uluslararası siyasetteki konumuna göre hukuki sonucu değişiyor ve ihlallerin sonuçlarını belirleyen ilkelere çok ihlali gerçekleştiren devletin gücü oluyor ve uluslararası hukuk tıpkı ilkel hukuk zamanlarındaki gibi güçlü tarafın yaptırıma maruz kalmadığı bir hukuk alanı olduğunu bize gösteriyor

KAYNAKÇA

- Acer, Y., & Kaya, İ. (2021). Uluslararası Hukuk. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Anadolu Ajansı. (2022, September 30). Rusya, Ukrayna'nın bazı bölgelerinin ilhakını kınayan BMGK taslağını veto etti. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukraynanin-bazi-bolgelerinin-ilhakini-kinayan-bmgk-taslagini-veto-etti/2699642> (22. 10. 2022)
- Birleşmiş Milletler Anlaşması, 1945 <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> adresinden ulaşılmıştır.
- Çiftçi, S. (2016). Uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağı. Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler-V-, İstanbul.
- Yapıcı, U. (2006). Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu. Uluslararası Hukuk ve Politika, (07), 21-40.
- Yılmaz, Y. E. (2022). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesi . Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi , 5 (2) , 58-80 . DOI: 10.51763/uid.1193279

YÜZÜNCÜ YILINDA CUMHURİYET

Ramazan Şahin

ramazansahin1792@gmail.com

Bu yazıyı kaleme aldığım da sene 2023'tü. İnaniş a göre İsa'nın çarmıha gerilişinin üzerinden geçen 1990 adet 365 gün ve dört yılda bir eklenen toplam 24 saat. Yüzüncü yılında cumhuriyet başlıklı bir yazıya giriş için pek alakasız duruyor değil mi ? Biz insanların evrimsel olarak diğer canlılardan en büyük farkı edindiğimiz bilgiyi sonraki nesillere aktarabilmemiz. Medeniyetimizi bu yetimiz üzerine kurduk. Kültürler inşa ettik. Nice tarih anlatıları ortaya koyduk. Bu anlatılarla uluslar inşa ettik devletler kurduk ve de yıktık. Öyle ki bugün ulus devletlerin dünyasında yaşıyoruz ve istisnasız her bir devletin kendi tarih anlatısı kendine has ve bir o kadar da etkili.

28 Ekim 1923 akşamıyla 29 Ekim 1923 sabahı arasındaki tek farkı dönemin mevcut anayasası teşkilatı Esasi kanunu' na eklenen bir cümleydi : 'Türkiye Devleti'nin şekli hükümeti Cumhuriyettir.' Bir cümle ile mi tüm toplumun kaderi bir gecede değişti ? Eğer böyle düşünürsek bu çok sıkı kalacaktır. Anayasa ders kitaplarında Cumhuriyet için dar manada ve geniş manada olmak üzere iki ayrı tanım yapılır. Dar manada cumhuriyet, monarşinin karşıtıdır yani Devlet Reisliği makamının soy bağı esaslı olarak değişmesi değil farklı yöntemlerle genellikle seçimle belirlenmesidir. Geniş manada Cumhuriyet ise yöneticilerin kendilerine seçen bireylerin ortak değerlerine, istemlerine, dileklerine, özelliklerine uygun yönetmesi gerekliliğini ve tüm bu değerlere eşlik eden demokrasi kavramını içinde barındırır.

Bir de diğer görüşler kadar destek görmese de bazı anayasa

hukukçuları tarafından dile getirilen üçüncü bir cumhuriyet tanımı vardır ki bu yazının merkezinde kendisi yer alacaktır

Bu üçüncü tanıma göre Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan cumhuriyet ne dar ne de geniş manada bir cumhuriyettir. Anayasamızdaki cumhuriyet tüm bu kavramları da içine alacak şekilde 19 Mayıs 1919'undan itibaren başlayan önce Amasya Genelgesi sonra Erzurum ve Sivas Kongreleri ile devam eden, Meclisi Mebusan' ı Ankara' da 23 Nisan 1920' de tekrardan açarak millet iradesini egemen kılan, nihayet askeri safhada Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile beraber kesin zaferle sonuçlanan, diplomatik açıdan diplomatik açıdan Lozan Anlaşması ile beraber bir ulusun bağımsızlık tutkusunu ve başarıma azmini tüm dünyaya ilan eden Kasım 1922' de saltanatı kaldıran Ekim 1923' te cumhuriyeti ilan eden ve tüm bu değişimleri

insanın evriminin en büyük özelliği edindiği bilgileri bir sonraki nesillere aktarabilmesiydi. Belki bu açıdan bakarsak Türk Devrimi' nin tarihselliğini içinde barındıran bu son cumhuriyet tanımı biraz daha anlamlı hale gelecektir. Tüm bu veriler gösteriyor ki bizim ulusumuz için cumhuriyet aynı zamanda 18. yy. dan itibaren nice ıslahatlarla nice tanzimatlarla çabalamasına rağmen bir türlü yakalayamadığı Batı Devletlerinin bir önceki yüzyılda ortaya koyduğu aydınlanma fikrini ve buna bağlı modernleşmeyi egemen kılan cumhuriyettir.

Anafartalar kahramanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları bu kez de Ulusal kurtuluş savaşının kahramanı olmuş ve bu prestijini getirdiği güçle beraber 1923'ten itibaren çok hızlı biçimde bu reformları

1937 yılına dek sırasıyla gerçekleştirdiği devrim kanunlarıyla beraber destekleyen, bir ulusu baştan yaratan baştan bir devlet kuran yabancıların deyimiyle Kemalist Türk Devrimi' nin ruhunu ve tarihselliğini içinde barındıran bir kavramdır cumhuriyet.

Başlangıçta söz etmiştik ya

uygulayabilmişlerdir.

Belirtmek gerekir ki aslında 1700'lerde başlayan bir hikayenin sonudur cumhuriyet. Bazılarının dediği gibi bir gecede gökten inmemiştir. Bir kişinin iradesiyle karar verilmemiştir. Bir ulusun yüzyılları aşan minik minik emeklemelerinin yerini artık ayağa kalkmaya ve adımlamaya bıraktığı noktanın ta kendisidir.

Peki tüm bu değişimin arkasında yatan aydınlanma fikri ne demektir ? Bunun içinse yazımızın en başına dönmemiz gerekiyor yine. Ne demistik 'İsa'nın çarmıha gerilişinin üzerinden geçen 1990 adet 365 gün ve dört yılda bir eklenen toplam 24 saat' En basit tabiriyle aydınlanmanın arkasındaki fikir ; böyle bir cümleyle karşılaştığımızda, bu cümlede hakikatinden ve doğruluğundan emin olabileceğimiz tek şeyin '1990 adet 365 gün ve dört yılda bir eklenen toplam 24 saat' olduğudur. Yani aydınlanma akılcı ve bilimsel bilgidir. Aydınlanma toplum hayatının merkezine inançları mitleri veya dogmaları almamaktır.

Aydınlanmaya göre bir toplum ancak bilimsel bilgiyle kalkınabilir ve güçlenebilir. İnançlar birey için değerlidir bireyin kendi dünyasına içkindir. Devlet ve toplum hayatı ise inançlara dayanarak kurulamaz. Nitekim Batı devletleri 17. yy. dan itibaren bu bakış açısıyla beraber ihdas ettikleri devlet ve hukuk sistemleriyle önce toplum hayatını düzenlemiş sonrasında ekonomik alanda Sanayi Devrimi' ni yapıp Doğu imparatorluklarını gölgede bırakmamış mıdır ? Cihan İmparatorluğumuz bu sebeplerden yıkılmamış mıdır? Tarih de bir bilimsel bilgidir ve maalesef tarih bize bunları söylemektedir. Yüzüncü yılını kutladığımız cumhuriyetimizde ise

imparatorluğumuzun anısı için dile getirdiğimiz 'maalesef'i , Cumhuriyetimiz için 'İyi ki' ye çevirecek olan ve Ulu Önder' in gösterdiği muasır medeniyetler seviyesine doğru ilerleyecek olan cumhuriyetin öz çocukları bizleriz. Yüzüncü yılımız kutlu olsun.

KAYNAKÇA

- 1) Erdoğan Teziç : Anayasa Hukuku
- 2) İlber Ortaylı : Yakın Tarihin Gerçekleri

PROF. DR. SERAP HELVACI ANISINA PROF. DR. MEHMET HELVACI İLE RÖPORTAJ

Selin Kocaoğlu

selinnkocaoglu@gmail.com

1- İnternette Galatasaray Lisesinde dönem arkadaş olduğunuzu öğrendik. Peki bu tanışma nasıl oldu ve nasıl gelişti bahseder misiniz?

Ben Serap'ı 1970 yılında Ortaköy'de Galatasaray Lisesi'ne başladığımız ilk gün gördüm, sınıflarımız farklıydı. Ben yetiştirici C sınıfındaydım, Serap F şubesindeydi. Ben onu tanıyordum ama o beni 9. sınıfa kadar tanımadı. Sınıflarımız farklıydı, ben daimî yatılıydım, Serap değildi, çünkü kızların öyle bir imkânı yoktu. Serap çok çalışkandı fakat ben o kadar çalışkan değildim, sık sık ikmal kurslarına kalırdım. Serap'ın 9. sınıfta parmağı kırıldığı için bir sınava girememiş, öğretmen de raporlu olduğunu fark etmemiş, dersten bırakmış. Serap dersten kalınca, benimle tanışma talihsizliğine uğradı. Öyle tanıştık, o kursta arkadaş olduk. Daha sonra arkadaşlığımız ilerledi. 11. sınıfta kızlar da yukarı okula Beyoğlu'nda okumaya başladılar, Serap da 11 ve 12. sınıfta edebiyat sınıfındaydı, ben fen sınıfındaydım; aynı kattaydık. Böylece teneffüslerde ve ayrıca okul çıkışlarında görüşürdük. Derse girmediğimiz zamanlar da olurdu. Sohbet ederdik, kendimize ait şakalarımız vardı. Birlikte o zamanlara dair çok anımız var. Lise bitince ben Hukuk Fakültesi'ni kazandım. Serapsa o sene Filoloji bölümünü kazandı, fakat ertesi sene tekrar sınava girdi ve Hukuk Fakültesi'ni kazandı. O Edebiyat Fakültesi'ndeyken de onunla görüşmeye devam ettik, çok iyi arkadaş olduk, birbirimizin her şeyini bilirdik. Serap hukuk kazandıktan sonra her an beraber olmaya başladık.

Serap bir gün otururken dedi ki "Çok iyi arkadaşız ama bir gün evleneceğiz. O zaman ne benim eşim beni seninle, ne senin eşin seni benimle görüştürür". Ben de "Yok, görüşürüz" dedim. Eve gittim, düşündüm, kendi kendime "Hakikaten görüşemeyiz." dedim. Ama akıllı olduğum için çözümü buldum. Ertesi sabah gittim Serap'a ve "Hallettim." dedim, o da "Nasıl?" dedi. Dedim ki "Evleneceğiz, böylece problem kalmayacak.". "Bunu ben bir düşünüyem." dedi. Düşündü, ertesi gün "Hala düşünüyorum." dedi ama ben "Bugün karar vermen lazım." dedim çünkü benim kendime göre bir hesabım vardı. Serap'ın doğum günü 28 Temmuz'dur. O yüzden kendi kendime "Evleneceğim kadının doğum günü hangi günse, ben her şeyi ayın o gününe denk getireyim." dedim. Böylece acaba bu ay ne var diye düşünmeme gerek olmayacaktı ve böylece hiçbir önemli günü atlamayacaktım. Bugün karar vermen lazım" dediğim gün de 28 Aralık'tı ve evlilik teklifimi kabul etti. 28 Mart'ta sözlendik, 28 Kasım'da nişanlandık ve 28 Ocak'ta da evlendik. Bir tek çocuklarımız Sinan ve Selim'in doğumunu ayın 28'ine denk getiremedik.

2-Serap Hoca'nın hukuk dışındaki ilgi alanları nelerdir?

Okumak, yazmak, müzik dinlemek ve dans etmek ikimizin ortak hobileriydi. Biz Serap'la gerçekten çok uyumlu bir çifttik. Beraber yaptığımız her şey mükemmeldi. En büyük hobimiz de Galatasaray'dı. Serap benden daha da iyi bir Galatasaraylıydı.

3-Hem bir kadın hem bir hukukçu olarak yaşadığı zorluklar oldu mu ve olduysa bunları nasıl aştı?

Öncelikle Serap çok akıllı biriydi. Çalışkandı ve çok sağlam bir karakteri vardı. Bunlar bağdaşmayan şeyler gibi görünebilir ama aslında bağdaşıyordu. Çok tutarlıydı. Elbette zorluklar yaşadı, akademik hayatta kadın olmanın getirdiği zorlukları da yaşadı. Biz bunun zaten farkındaydık, o yüzden de farklı üniversitelerde olmayı tercih ettik. Aynı üniversitede olmamak ikimizin kararıydı. Ben bir sene önce mezun olduğum için İstanbul Üniversitesi'nde asistandım, Serap da İstanbul Üniversitesinde asistan olabilirdi, nitelikleri her bakımdan buna uygundu. Ama biz özel olarak aynı yerde olmamayı tercih ettik, çünkü sıkıntı yaşanabileceğini biliyorduk. Bu sıkıntılar yaşandığı zaman birimiz olayların dışında olursak sorunların çözülmesi daha kolay olur diye düşündük. Ayrıca her iki üniversitede de çevremiz olsun, böylece daha fazla alanımız olsun dedik.

Serap'ı tanıyan herkes çok severdi. Yaşadığı zorlukları aşmasında, kendi etrafında yarattığı sevgi ve saygı çemberi çok yardımcı oldu. Ben ona destek oldum falan demeyeceğim, çünkü bu zaten işin doğasında var.

RÖPORTAJ

İkimiz de birbirimize destek olduk. Ama kişinin kendisi sağlam olmadıkça, bir başkası ona yardım edemez.

Serap, hem hukukçu hem de kadın olarak, onun arkasından gelenlere çok büyük bir rol model. Mesela ben rahatlıkla Serap Helvacı'nın kocası olmaktan gurur duyuyorum diyebiliyorum. Bu dediğim ise çok rastlanır bir şey değil, bu Serap'ın yarattığı çok büyük bir sonuçtur.

4-Hukuk camiasının bu kadar çetrefilli olmasına rağmen Serap Hoca'nın bu kadar başarılı olmasını sağlayan ve umudunu kaybettirmeyen motivasyonu neydi?

Serap bir anne olarak çocuklarını, ailesini, beni, vatanını, ülkeyi çok severdi ama bunların yanında işini ve öğrencilerini de çok severdi. Var olan sorunlarımıza çözüm arardık. Öğrencilere baktığımızda kitap okumadıklarını ve maalesef nereden çıktığı belli olmayan notlarla çalıştıklarını gördük. O notlarla da bir şey öğrenmeleri söz konusu değildi. Öğrencileri bu nedenle istediğimiz şekilde yetiştiremiyoruz; bir şekilde mezun oluyorlar ama arzu ettiğimiz sonuçlar oluşmuyordu çünkü kitap okumuyorlardı. Bunun çözümü de onlara bir şeyler okutmaktı. Ne yapabiliriz diye düşünürken, Serap pratik çalışma kitabı fikrini buldu. Öğrenciler bu kitabı okuyacaktır, okuyunca da öğreneceklerdir. Belki bir süre sonra kitap ile dersi öğrendiklerini ve sınıfı geçtiklerini görürlerse; sadece Serap'ın kitabının değerini değil, genel olarak kitap okumanın değerini anlayacaklardır." dedi ve pratik çalışma kitaplarını yazdı.

Bu yolu Serap'ın açmış olması çok önemli. Bu seviyeye çıkan da yok, ben duymadım. Serap'ın eşi olduğum için bana da soruyorlar, siz de pratik çalışma kitabı yapacak mısınız diye, "Yok, ikinci olmak için yarışa girilmez." diyorum.

5-Serap Hoca'nın hukukumuzda varsa gördüğü eksiklikler nelerdi ve bunları hukukçular olarak nasıl geliştirebileceğimizi düşünüyordu?

Serap aynı zamanda Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Dekanıydı; sağlam karakteri onun yönetici olmasını da sağladı. Kurumuna değer katan bir Dekandı ve Dekanlığı bünyesinde çok önemli işler yaptı. Düzenlenen çeşitli toplantılarda da yer aldı. Biz beraber yaşamayı çok seven bir çifttik, her yere beraber giderdik. O toplantıya katılırdı, ben de spor yapardım. Akşam yemeklerinde beraber olurduk. Serap'ın orada da önerileri vardı. Hukuk Fakültelerinde eğitim süresinin uzatılması gerektiğini düşündürdü, beş seneye çıkartılabilir derdi ancak elbette pratik derslerin miktarı arttırılarak, verimli ve anlamlı bir değişiklik olmalıydı. Kendi okulunda da ciddi girişimleri vardı. Serap'ın Dekanlığı maddi ya da makyaj işlemleriyle uğraşmakla geçmedi. Öğrenciye katkı sağlayacak, öğrencinin hayatına fiziki ve öğrenim anlamında etki edecek işler yaptı. Bunların birçoğunu da başardı. Fakat Dekanlığı kısa sürdü. Umarım bu güzel işleri arkadan gelenler devam ettirir.

6-Serap Hoca ile ilgili internetteki yorumlara baktığımızda 2005, 2015 ve günümüzde de herkesin idoli olarak bahsediliyor. Herkes tarafından sevilmesini sağlayan özellikleri nelerdir?

En önemlisi o öğrencilerini çok severdi. Samimi olarak gerçekten onlara katkı sağlamaya çalışırdı. Bizim yaşımıza gelmiş bir insanın öğrenciye ders anlatması için hazırlık yapmasına gerek yoktur. Ancak, ben de hala öyleyim, biz her derse hazırlanarak gittik, her konuşmamızı hazırlanarak yaptık. Sadece derse hazırlıktan da bahsetmiyorum, kılık kıyafetimizi, davranışlarımızı hep buna göre ayarlamaya çalıştık. Serap da bunu çok güzel başarmış, her haliyle başarmış ki, öğrencilerin nezdinde böyle bir sonuç yaratmış.

7-Serap Hoca sadece kendi okulunun değil Türkiye'deki birçok hukuk fakültesindeki öğrencilerin hocasıydı. Peki kendisi, hukuk macerasından çıkmış öğrencilerini nasıl hatırlamak isterdi?

O öncelikle bütün hukuk öğrencilerini kendi öğrencisi olarak gördü. Bu kendi okulundaki öğrencilerine haksızlık değil, elbette onların Dekanıydı, mutlaka onlarla çok özel ilişkisi vardı. Aslında şöyle demek daha doğru olur, Serap bütün gençliğe önem verirdi, çünkü bizim geleceğimiz gençlerdir.

Serap için diğer çocuklar da kendi çocukları Sinan ve Selim kadar değerliydi. Dolayısıyla onun tüm o çocukları görmek istediği yer gelişmişliğin en yüksek düzeyiydi. Yani eğer Serap bir rol model olarak görülüyorsa, o halde bütün gençlerin Serap gibi olması gerekiyor. O bıkmadan, usanmadan kendini yetiştiren bir insandı; sürekli kendini yenilerdi. 55 yaşında Dekan olmuş bir kadın olarak daha fazla bir şey yapmasına gerek yoktu belki ama o bırakmadı ve devam etti. Sizi, gençliği görmek istediği yer de orasıydı, bunu yaptığınızı zaman zaten her şey değişecek, ülkenin kaderi de değişecek.

8-Serap Hoca nasıl hatırlanmak isterdi?

Herhalde yaptıklarıyla hatırlanmak isterdi. Ancak ben Serap'tan böyle bir arzusu olduğunu duymadım. Serap yaptıklarını gerçekten yaptı, tamamen gerçekti Serap, hiçbir sahte tarafı yoktu. Bundan dolayı da bugün bu şekilde hatırlanıyor.

MÜZİK VE PROPAGANDA İLİŞKİSİNE KISA BİR BAKIŞ

Timur Sezer

timur382001@hotmail.com

İnsanlık tarihi büyük oranda insanların birbirleri ile olan ekonomik ve kültürel hâkimiyet mücadelesi üzerine kurulmuştur. İnsanları etkilemeyi ve kazanmayı hedefleyen bu mücadelelerin başarıya ulaşması için tarih boyunca propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Müzik ise yürütülen bu propaganda faaliyetlerinin önemli bir parçasını oluşturmakta hatta bu propaganda faaliyetlerinin belkemiği kabul edilmektedir.

Bu çalışmada müzik ve propaganda ilişkisinin örneklerle ortaya konulması ile insanların bir kısmında yer alan kanının aksine propaganda faaliyetlerinin müzik gibi "masum" kabul edilebilecek bir yol ile de yapılabileceğinin gözler önüne serilmesi amaçlanmıştır.

Propaganda genel olarak kitlelere belirli bir fikri, bir düşünceyi veya bir ideolojiyi, kitle iletişim araçları kullanarak, kitlelere zorla benimsetmeye ve yaymaya çalışan ikna odaklı bilinçli bir manipülasyon faaliyeti olarak tanımlanabilir.

Propagandanın insanlar tarafından kullanılması insanlık kadar eski zamanlara dayanmaktadır. Buna karşın propagandanın en etkili olarak yapıldığı ve yürütüldüğü dönem kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler nedeniyle farklı fikir ve düşüncelerin geniş kitlelere ulaşma imkanının meydana gelmesinin mümkün hale gelmesinden dolayı 20. Yüzyıl olmuştur. [1]

Tarih boyunca insanlar savaş zamanları gibi olağanüstü zamanlarda ve barış zamanları

gibi toplumların dönüşüme açık olduğu dönemlerde müziği kullanarak propaganda faaliyetleri yürütmüşlerdir çünkü müzik, kelimelerle ifade edilemeyen duygu ve düşüncelerin belirli kurallar dahilinde ses ile ifade edilebilmesidir.

Müziğin bu yöndeki gücü hakkındaki en uygun söz Sovyet yazar ve yorumcu İlya Ehrenburg'a ait olabilir. Ehrenburg Shostakovich'in 8. Senfonisi üzerine "Müzik, muazzam bir avantaja sahip; o, hiçbir şey söylemeden, her şeyi söyleyebilir" sözünü ifade etmiştir.

Müzik anlatım gücü konusunda insanlara çeşitlilik sağlamak ve toplumu dönüştürmektedir. Müzik bireysel olduğu kadar sosyal tecrübeye de açık olduğu için çoğu zaman toplumları yönetmek isteyen insanların ilgisini çekmiş ve toplumu yönetmek isteyen insanların propagandalarının ana kaynağı olmuşlardır.

Propaganda amaçlı müzikler insanların duygularını kolayca etkilemiş ve kitleleri kolayca harekete geçirmiştir. Bu sebeplerden dolayı kullanılan müzikler ve müzik formları buna göre şekillenmiştir. Propaganda faaliyetlerinde genel olarak marş formu kullanılsa da marş formunun dışında senfoni, şarkı, türkü gibi sözlü veya sözsüz formlar da kullanılmıştır.

Bu formlar aracılığıyla müziğin propaganda amacıyla kullanılması en çok seferberlik söylemlerinin yaygın olduğu dönüşüm süreçlerinde veya kitlelerin toplumsal örgütlenmede gerçekleşmesi planlanan büyük bir değişime ikna edilmesine gereksinim duyulduğu dönemlerde başvurulmuştur.

Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti Enver Bey'i yüceltmek, Enver Bey'i bir Hürriyet Kahramanı olarak anılmasını sağlamak ve Osmanlı

İmparatorluğunun her köşesine nüfuz edebilmek amacıyla yoğun ve büyük bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. Propaganda faaliyetlerinde kitlelerin üzerinde kolayca nüfuz kurmak için müzik etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu dönemde "Vicdanı Muazzam Marşı" olmak üzere çeşitli müzik eserleri propaganda amacıyla kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı Döneminde halkın nezdinde savaşı meşrulaştırmak, halkın moralinin yüksek tutmak, halkın askere katılımını teşvik etmek, egemen ideolojilerin yüceltmek, halkta savaşa yönelik coşku oluşturmak ve düşmanlara karşı nefret söylemini inşa etmek için müziklerden propaganda amaçlı olarak yararlanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında müziğin en etkili propaganda aracı olarak kullanıldığı ülkelerden biri Almanya olmuştur. Naziler insanları kendi öz kültürüne döndüren ve aynı zamanda propaganda amacı güden Alman müziğini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca Almanya elde ettiği zaferleri kullanarak yaptığı müzikleri de propaganda aracı olarak kullanmış ve müzikleri kullanarak Alman halkı üzerinde coşku oluşturmayı hedeflemiştir.

[1] Gazi Mehmet Ali, Çakı Caner ve Gülada Mehmet Ozan, İkinci Dünya Savaşında Sovyet Kültür Lider Propagandasında Vladimir Lenin ve Joseph Stalin'in Sunumu", Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi, Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi, 1 (2), s. 28.

Yine İkinci Dünya Savaşı Döneminde Sovyetler Birliği de müziği propaganda amaçlı olarak kullanmıştır. Savaşın ilk yıllarında Sovyetler Birliği Almanlar karşısında peşe yenilgiler almış ve Moskova'ya kadar çekilmiştir. Sovyetler Birliği bu dönemde radyolarda yayınladıkları şarkılar ile kendi halkının moralini yüksek tutmuş ve Sovyet ordusunun etkin bir şekilde Alman ordusuyla savaşmasını sağlamıştır.

Özellikle 8 Eylül 1941'de kuşatma altına alınan Leningrad şehrinin düşmemesi ve halkın moralinin yüksek tutulması için müzik etkin bir şekilde kullanılmıştır. Leningrad Kuşatması sırasında şehirdeki askerlerin teslim olmasını önlemek ve Leningrad halkının moralini yüksek tutabilmek için Leningrad Orkestrasının sağ kalan üyeleri Dmitri Shostakovich'in 7. Senfonisi ya da diğer ismiyle Leningrad Senfonisi icra etmişlerdir. İcra edilen bu eser sayesinde Leningrad halkı moral kazanmış ve Alman ordusunun Leningrad'ın içlerine kadar girmesini engellemiştir. Savaş ve toplumsal değişim gibi olağanüstü dönemlerin yanında olağan dönemlerde de propagandanın izlerini görünüşte şekil değiştirmiş olarak gözlemleyebiliriz. Sözgelimi televizyonda program aralarında gösterilen çeşitli ürünlerin reklamları, toplumdaki tüketimi sürdürebilmek adına yapılan bir

propaganda çalışması olarak da değerlendirilebilir. Bu reklâmlarda kullanılan müzikler, dikkat çekici ve akılda kalıcı melodiler ile sözler içerdiği için ürün, reklamdan sonra da hatırlatmakta; market ve mağazalarda ürünün görüntüsü reklamda kullanılan müzik ile birleşerek, tüketiciye, ürünü ihtiyaçtan bağımsız olarak, satın almayı düşündürebilmektedir. Olağan dönemlerde reklamlar dışında müzik ile propaganda ilişkisinin görüldüğü yerlerden biri ise seçim müzikleri olmuştur. Bu müzikler her ne kadar akılda kalıcı ve dikkat çekici olsa bile Türkiye'de yer alan siyasi ortam, toplumumuzun yapısı ve seçimlerin meydana geldiği atmosfer neticesinde etkisi sağlıklı şekilde izlenememektedir. Sözgelimi Gel Karaoğlan (CHP), Komüniste Kanma Zühtü (AP), Haydi Bir Daha (AKP), Dombıra (AKP), Ak Güvercin Geliyor (DSP), Anaplıyız Anaplı (ANAP) gibi yakın dönem siyasi tarihimizde yer alan ve akılda kalan müzikler olsalar bile müziklerin yapıldıkları dönemlerdeki seçimlerde gözle görülebilir bir katkısının varlığı sağlıklı olarak ifade edilememektedir. Sonuç olarak insanlar; verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere insanların duygu, düşünce ve davranışlarını harekete geçirebilme gücü ve potansiyeli, akılda kalıcı olması ve anlatım gücünün yüksek olması gibi nedenlerle müziği bir propaganda aracı olarak kullanmışlar ve müzik propagandaların ana kaynağı hale getirmişlerdir.

Bunun neticesinde insanlar yapılan propagandalar doğrultusunda harekete geçmiş ve normal şartlar altında insanların yapamayacakları davranışları yapmalarına veya mevcut düşüncelerinin değişmesine genel olarak yol açmıştır.

KAYNAKÇA

- 1-Ataberk, Nejdet, "Propaganda ve Toplumsal Kontrol", Selçuk İletişim, 2, 4, 2003 s. 4-12. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/178183>)
- 2-Lüleci, Yalçın, "İktidar ve Sanat (1923-1950)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2013.
- 3- Çalışkan Sadık ve Karaburun Doğan Derya, "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ndeki Radyo Yayınlarında Propaganda Şarkılarının Kullanılması: "Kutsal Savaş" Şarkısı Üzerine İnceleme", EJMD, 2020 (16), s. 263-280. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1167390>)
- 4-Tatar Burhanettin ve Aydın Sümeyye, "Müzik ve İktidar İlişkisi: Kuramsal ve Tarihsel Bir Analiz", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017, sayı: 43, s. 5-30. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/394381>)
- 5-Çakı Caner ve Karaburun Doğan Derya, "Leyla Saz Hanım'ın Sanat Anlayışıyla İttihat ve Terakki Propagandası: Türk Sanat Müziği Vicdan-ı Muazzam", EJMD, 2018 (13), s. 66-81. (<http://konservatuvar.ege.edu.tr/files/konservatuvar/icerik/5.pdf>)
- 6-Gürkan, Gülce Özen, "Kritik Fikir ve Söylemlerin Kitlelere Empoze Edilmesi ve Benimsetilmesinde Yeni Müzik Öğelerinin Kullanımı: 20. ve 21. Yüzyılda Duysal Unsurların Propaganda Amaçlı İşlevselleştirilme Dinamikleri ve Yeni Müzik Grameri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haziran 2019. (<http://dspace.yildiz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/11923/2975.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

ETKİNLİKLERİMİZ

Stant

Genel Kurul Toplantısı

16. Hukuk Atölyesi

15. Hukuk Atölyesi

Mezunlar Yemeği

ETKİNLİKLERİMİZ

10 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı Ziyareti

10 Kasım'da Anıtkabir Ziyareti

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinliği

Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ömer Ekmekçi'yi Ziyaret

Mavi Anadolu Tezi İç Eğitim

